

**HANDBOK FÖR ÄRENDEN MED HEDERSRELATERAD PROBLEMATIK
UTREDNINGSGRUPPEN UNGDOM & FAMILJ, SPÅNGA- TENSTA
STADSDELSFÖRVALTNING 2007**

Kristin Krabbe & Pernilla Söderberg 2008-01-23

Innehållsförteckning

PRESENTATION AV HANDBOKEN	sid. 4
INLEDNING	sid.5
Handbokens målgrupp	sid.5
Förtydligande	sid.5
Socialtjänstens organisation i Spånga- Tensta	sid.5
Utredningsgruppernas organisation, uppdrag och mandat	sid.5
Ansvarsfördelning och beslutsdelegation i organisationen	sid.6
DEFINITION AV HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK	
Definition antagen av Socialstyrelsen och Länsstyrelsen i Stockholms län	sid.7
Definition av Hederskontext	sid.8
Hedersrelaterat förtryck i ett kontinuum	sid.8
Förhållningssätt till hedersrelaterat förtryck	sid.9
Förekomst	sid.10
KVINNLIG KÖNSTYMPNING ELLER OMSKÄRELSE	sid.10
ANMÄLAN OCH FÖRHANDBEDÖMNING	sid.13
Anmälan och Ansökan	sid.13
Förhandsbedömning	sid.13
Probleminventering	sid.14
Tydliggöra handlingsalternativ	sid.15
UTREDNING	sid.16
BBiC- Barns Behov i Centrum	sid.16
BBiC:s grundprinciper	sid.17
BBiC:s grundprinciper avs. hedersrelaterat våld/förtryck	sid.19
BBiC- TRIANGELN I ÄRENDEN SOM RÖR HEDERSRELATERAT FÖRTRYCK	
Barnets behov	sid.19
Vårdnadshavarens förmåga	sid.21
Familj och Miljö	sid.22
ARBETSMETOD- PRAKTISKT SOCIALT ARBETE	sid.23
Att tänka på i mötet med flickan, föräldrarna och nätverket	sid.23
Grundläggande utredningsarbete	sid.24
Att använda Signs of Safety i möte med föräldrar och flickan	sid.25
Signs of Safety's grundelement	sid.26
Verktyg	sid.30
RISK OCH SKYDDSAKTORER I HEDERSRELATERADE ÄRENDEN	sid. 32
Risikfaktorer	sid. 32
Risikfaktorer avseende Familj och Miljö	sid. 32
Risikfaktorer avseende Föräldrarnas förmåga	sid. 33
Risikfaktorer avseende flickans beteende	sid. 34
Skyddande faktorer	sid. 36

Skyddande och positiva faktorer avseende Familj och Miljö	sid. 36
Skyddande och positiva faktorer avseende Föräldrarnas förmåga	sid. 36
Skyddande och positiva faktorer hos flickan	sid. 37
 ANALYS OCH BEDÖMNING	sid. 37
Analys	sid. 37
BBIC- triangeln som verktyg vid analys	sid. 37
Analysens omfattning	sid. 38
Bedömning	sid. 39
 SÄKERHETSPLANERING	sid. 41
Metod för att planera insatser och öka säkerheten för barnet	sid. 41
- En ofta påtvingad utredningsprocess	
Risker att beakta under utredningsprocessen avs. hedersrelaterade ärenden	sid. 42
 INSATSER	
Polisanmälan	sid. 43
Omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU	sid. 44
Placering	sid. 44
Föräldrabehandling	sid. 45
 SAMARBETE MED VÅRDGIVARE	sid.45
Familjeresursen/Annan familjebehandling	sid. 45
Insatser för flickan	sid. 46
Samarbete med andra professionella	sid. 47
 VIKTIGA KONSULTATIONSFUNKTIONER	sid. 48
 REFERENSER	sid. 49
 LAGAR OCH REGELVERK	sid.51

PRESENTATION AV HANDBOKEN

Utredningsgruppen för Ungdom & Familj i Spånga- Tensta beviljades 2007 av Länsstyrelsen i Stockholm pengar till ett projekt för att förebygga s.k. hedersrelaterat våld. Projektets syfte var att öka kompetensen i Utredningsgruppen kring problematiken, samt öka samverkan i stadsdelen kring de ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Den övergripande målsättningen med handboken är att skapa förutsättningar för en bättre livssituation för dessa ungdomar.

Handboken, som är en del av projektet, har sammanställts av projektledarna, socialsekreterare Pernilla Söderberg och socialsekreterare Kristin Krabbe under hösten 2007. Projektledarna ansvarar för materialet tillsammans med Verksamhetschef Ann Gardeström. Avsnittet om kvinnlig könsstympning är sammanställt av socialsekreterare Catrine Ahlman.

Handboken har framarbetats genom diskussioner i Utredningsgruppen Ungdom & Familj, kring hedersrelaterat våld och förtryck samt arbetsmetoder och bedömningsverktyg för denna typ av ärenden. Gruppens medverkan – Ann Gardeström (verksamhetschef), Liselotte Persson Öhrn (gruppledare), Catrine Ahlman, Dilovan Bahram, Kristina Eistrat, Sanna Eriksson, Sara Jogestrand, Mattias Oredsson, Åsa Persson, Kristina Söderbom och Nina Vainionpää - har varit absolut avgörande för slutresultatet.

Handboken har vidare sin grund i de lärorika och inspirerande möten vi haft under projektet, med professionella inom och utanför stadsdelen som delat med sig av sina kunskaper och sina erfarenheter. Vi vill särskilt nämna Sahra Bargadle (Tensta Kvinnojour), Camilla Seton Bentin (kurator, Tensta Gymnasium), Birgitta Bergman (bitr institutionschef, Kruton), Siv-Britt Björktomta, (Doktorand, Högskolan Sköndal), Minoo Mozayeni (kurator, Hjulstaskolan), Ina Müller (Centret), Marie Palmé (Familjebehandlare Helsingborg), Veronica Rapp (kurator, Enbacksskolan), Angelina Lazarova (socialsekreterare, Helsingborg), Astrid Schlytter (Stockolms Universitet, Institutionen för Socialt Arbete), Matilda Snoder, (kurator på ungdomsmottagning i Solna) samt socialsekreterare och verksamhetschef på Familjeresursen i Spånga- Tensta.

Handboken har skickats på remiss, varefter vi har mottagit kommentarer och tankar som infogats i slutrapporten. Detta har varit ett värdefullt bidrag, och vi vill därför tacka samtliga socialsekreterare i Utredningsgruppen Ungdom & Familj, Liselotte Persson- Öhrn (Gruppchef), Ann Gardeström (verksamhetschef), Sara Larsson (socialsekreterare utredningsgruppen Barn & Familj) Agnes Lundberg (socialsekreterare och BBiC- utbildare, Rinkeby- Kista), Ina Müller (stöd och rådgivningscentret Kruton) och Siv- Britt Björktomta (doktorand och kursansvarig, Högskolan Sköndal).

INLEDNING

Handbokens målgrupp

Handboken riktar sig främst till utredande socialsekreterare på Utredningsgruppen för Ungdom & Familj i Spånga- Tensta stadsdelsförvaltning. Handboken kommer också att spridas till samarbetspartners inom socialtjänsten och andra myndigheter och professionella, som i sitt arbete kommer i kontakt med ungdomar som lever i en hederskontext.

Förtydligande

Denna handbok gäller främst flickor under 18 år, som utsätts för olika former av hedersrelaterat förtryck. De problem som beskrivs för dessa flickor förekommer även bland vuxna kvinnor, pojkar/män, och homo-, bi- och transsexuella ungdomar och vuxna. Den problematik och de metoder som vi här beskriver, kan även vara överförbara i arbetet med dessa.

Socialtjänstens organisation i Spånga- Tensta

Socialtjänsten i Spånga- Tensta är specialiserad, så till vida att det är olika enheter som hanterar Försörjningsstöd (Arbete & Bistånd), Familjehemsplaceringar (Familjevården) och insatser i öppenvård (Familjeresursen). Utredningsgrupperna för Barn/Ungdom & Familj utreder barnets behov, beviljar insatser och följer upp placeringar enligt SoL och LVU. Stadigvarande familjehemsplaceringar handläggs av socialsekreterare på Familjevården och insatser i öppenvården handläggs av socialsekreterare på Familjeresursen. I högriskärenden kan ansvarig socialsekreterare på utredningsgruppen vara kvar i ärendet, tillsammans med socialsekreterare från Familjeresursen.

Utredningsgruppernas organisation, uppdrag och mandat

Utredningsgrupperna är funktionsindelnade i två undergrupper; Utredningsgruppen för Barn & Familj som handlägger barn 0-12 år och Utredningsgruppen för Ungdom & Familj, som handlägger barn 13-18 år samt unga vuxna 18- 20 år. Det finns en gruppchef för respektive grupp. I varje grupp finns två socialsekreterare som har en specialiserad funktion i Jourgruppen. Jourgruppen är således gemensam för båda grupperna. Jourgruppen hanterar primärt inkomna anmälningar, för att göra en förhandsbedömning och en första probleminventering innan ärendet läggs ut på en handläggare i utredningsgruppen.

Utredningsgruppernas uppdrag är att utreda barns behov av insatser och stöd från socialtjänsten. När information inkommer till socialnämnden som kan innebära att ett barn har behov av stöd eller skydd från socialtjänsten, ligger det i utredningsgruppens uppdrag att göra en förhandsbedömning och ta ställning till om det finns skäl att inleda en utredning enligt 11 kapitlet 1 och 2 §§ Socialtjänstlagen. Till varje ärende där utredning inleds kopplas två socialsekreterare, där huvudhandläggaren har huvudansvar för ärendets handläggning och dokumentation, och medhandläggaren finns med vid möten, planering och bedömningar i ärendet. Detta för att öka rättssäkerheten och minska sårbarheten, då huvudhandläggaren inte alltid finns tillgänglig.

I ärenden som rör hedersrelaterad problematik är huvudprincipen att en utredande socialsekreterare skall vara med redan vid första mötet med flickan, inom ramen för en förhandsbedömning, tillsammans med en handläggare från jourgruppen. En försvarande omständighet i ärenden som rör hedersrelaterat förtryck är att flickan ofta tar tillbaka sin berättelse. Det är då viktigt att den handläggare som kommer att hålla i utredningen har varit med från början, och hört den oro som beskrivits initialt, för att kunna göra en så nyanserad

bedömning som möjligt för att garantera flickans säkerhet. Syftet är också att flickan inte skall behöva berätta sin historia flera gånger, för olika personer.

Vid risk för att ett barns hälsa och/eller utveckling allvarligt kan skadas, skall socialtjänsten göra bedömningen om det finns skäl för omhändertagande. Att en ungdom löper risk att utsättas för våld, könsstympning eller tvångsäktenskap kan vara ett sådant skäl. Om det inte kan ske med vårdnadshavarens samtycke kvarstår omhändertagande enligt LVU. Beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU är delegerat till ordförande i socialnämnden. Socialtjänsten ansöker sedan hos Länsrätten om vård enligt 1, 2 och/eller 3 §§ LVU.

Ansvarsfördelning och beslutsdelegation i organisationen

Olika beslut i ett ärende tas på olika nivåer i organisationen, enligt stadsdelens delegationsordning.

- Socialsekreterare får stöd av gruppchef i handläggningen samt intern och extern handledning.
- Gruppchefen närvarar vid socialsekreterarens bedömningar i ärendet samt har huvudansvaret för de beslut som fattas inom ramen för gruppchefens delegation.
- Gruppchefen tar beslut om att inleda och avsluta utredning, bevilja insatser och göra polisanmälan när det finns misstanke om att ett barn har blivit utsatt för vissa former av brott.
- Avdelningschefen fattar beslut när en ett allvarligt brott mot ett barn *inte* ska polisanmälas.
- Ordförande i stadsdelens socialnämnd fattar beslut avseende ett omhändertagande enligt 6 § LVU. Socialtjänstens redogörelse för ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU måste vara Länsrätten tillhanda senast en vecka efter fattat beslut.
- Socialnämnden fattar beslut om att ansöka om vård enligt 1,2 och/eller 3 §§ LVU hos Länsrätten.

DEFINITION AV HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK

Definition antagen av Socialstyrelsen och Länsstyrelsen i Stockholms län (2005) .

- Våldet ses och uttalas av kollektivet som en legitim, oundviklig handling för att straffa kvinnors olydnad, bevara familjens heder och värna om släktens sociala överlevnad.
- Hederstänkandet har en avgörande roll.
- Våldet är planerat.
- Våldet är kollektivt sanktionerat och beslutat, i vissa fall även kollektivt utövat.
- Förövarna beskyddas av merparten av släkten/kollektivet.
- Våldet drabbar individer av kvinnokön från det att de blir könsmogna, dvs. från ca tolv - tretton års ålder och under resten av livet.
- Våldet är framförallt
 - psykiskt (kränkning, skuld – och skambeläggning, förödmjukelser, nedvärdering, undandragen kärlek och omsorg, förföljelse, hot)
 - socialt (isolering, förbud att delta i normala aktiviteter i samhället, tvång till avvikande klädsel, avvikande beteende, ekonomisk nöd, ofrivilligt bortförande)
 - i förlängningen är våldet ofta även sexuellt (tvång till oönskat sex med okänd/oönskad person genom ofrivilligt äktenskap)
 - fysiskt (från örfil till mord).
- Ett rykte kan vara tillräckligt skäl för bestraffning
- Våldet kan även utövas mot individer av bägge kön på grund av sexuell läggning som av kollektivet utdöms som avvikande och mot kvinnor om de inte är fruktsamma.
- Våldet kan även drabba pojkar och unga män om de stödjer eller beskyddar en flicka eller kvinna som inte fogar sig.

Även pojkar och unga män kan utsättas direkt av hedersrelaterat våld då de har en relation med, eller ingår äktenskap med, en kvinna som inte accepteras av pojkens familj och släkt.

Utövarna av hedersrelaterat våld är i första hand män som står nära de utsatta, men även närstående kvinnor kan delta.

Våldet består också i indirekt påtvingade arrangerade äktenskap. Flickan vågar eller vill genom sin beroendeställning inte ifrågasätta det arrangerade äktenskapet.

Hedersrelaterat våld uppstår och utövas i en mänsklig kontext som kännetecknas av att flickors och kvinnors handlingar ses av kollektivet som en symbol för hela släktens heder och trovärdighet.

En viss religion, härkomst, etnicitet, klass/utbildningsnivå eller "invandrarskap" är i sig inte tillräckligt för att fenomenet ska kunna uppstå.

Förtrycket hårdnar under perioder då kollektivet känner sig hotat och varierar över tid i samband med historiska och socioekonomiska skeenden.

Definition av Hederskontext¹

I system där hedersrelaterat förtryck förekommer är individens rättigheter underordnat familjens och släktens behov. Systemet är starkt patriarkalt och förtrycket centreras kring kontroll av flickors och kvinnors sexualitet. Kvinnornas/flickornas faktiska eller påstådda sexuella beteende är avgörande för männens heder. Som kvinna förvaltar man männens heder, det kvinnliga könet är förknippat med skam. Ogifta flickors bevarande av oskuld anses vara hela släktens angelägenhet. Rykten räcker för att en flicka eller en kvinna skall misstänkliggöras och sprida skam över familjen. Om en kvinna eller flicka, genom sitt beteende eller påstådda beteende, har dragit skam över familjen, kan familjens heder återupprättas, "tvättas bort", genom att hon bestraffas. Det finns ett ständigt underliggande hot om bestraffning om gränser överskrids. Våldet kan även utövas mot individer av båda kön på grund av sexuell läggning som av kollektivet utdöms som avvikande, ofta med allvarliga konsekvenser då sexuell läggning inte går att "tvätta bort"². Bestraffningen är ofta kollektivt beslutad och sanktionerad inom släkten och kan utföras av och riktas mot både pojkar/män och flickor/kvinnor. Våldet kan även drabba flickor/kvinnor och pojkar/män som vägrar att utföra den av kollektivet beslutade bestraffningen, samt drabba kvinnor om de inte är fruktsamma. Besträffningar vid beteenden som kan anses gå emot familjens regler kan handla om allt från känslomässig utpressning till fysiskt våld, uppmaning till självmord eller mord. I samma kollektiv som har strikta krav om lydnad, finns också ett löfte om att alltid vara omhändertagen och ha en självklar plats i tillvaron.

Hedersrelaterat förtryck i ett kontinuum³

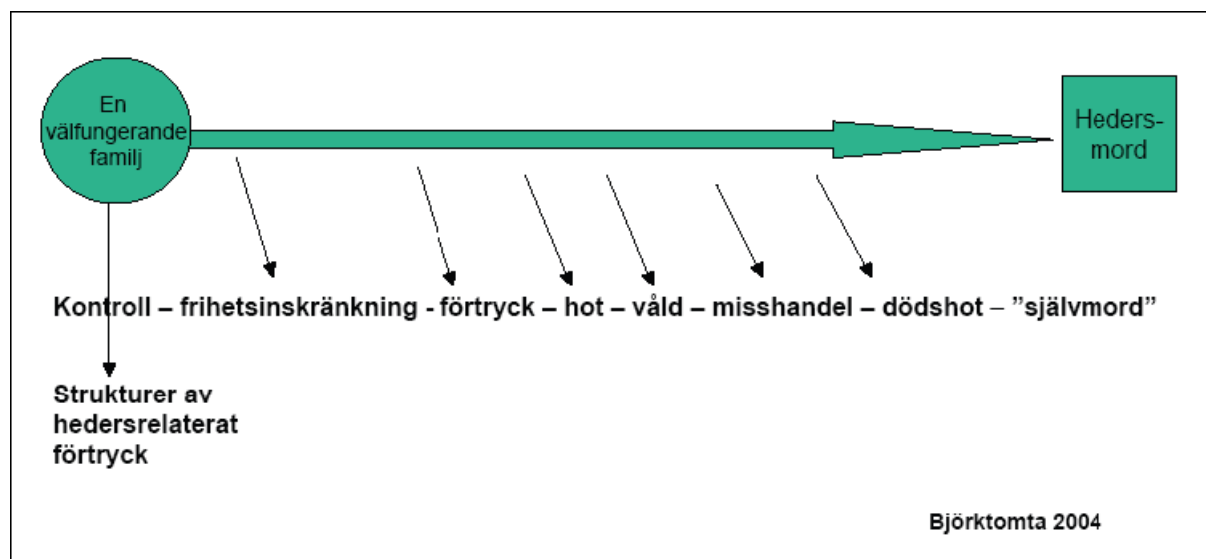
Hedersrelaterat förtryck kan ses som ett kontinuum; från en välfungerande familj till allt mer kontrollerande av flickans beteende, som i sin extremaste form kan leda till hedersmord. Socialtjänstens utredningsgrupp för Ungdom & Familj träffar familjer som befinner sig längs hela skalan. Familjer kan ansöka om stöd och en anmälan om oro för ett barn eller en ungdom kan inkomma av helt andra orsaker, och det är först i socialtjänstens möte med familjen eller den unge som den hedersrelaterade problematiken framkommer, om den alls framkommer. Det kan visa sig att familjen har vissa begränsningar eller inskränkningar i den unges liv som kan relateras till en hederskontext, men som inte föranleder någon åtgärd av socialtjänsten. Inskränkningarna kan vara av sådan art att det begränsar och kontrollerar den unges fri- och rättigheter, men att omständigheterna inte är av sådan art att den unges hälsa och utveckling riskerar att skadas. Om insatser då inte kan ges på frivillig väg avslutas ärendet. Vi möter också ungdomar som utsätts för ett starkt hedersrelaterat förtryck, såsom psykisk och fysisk misshandel, som riskerar att bli förda ur landet eller ingå tvångsäktenskap eller som lever

¹ Definition utifrån samlad erfarenhet i arbetsgruppen, samt Jämteborn (2005), Schlytter (2004), Sjögren (1993) och Wikan (2004).

² Ina Müller, intervju 2007.11.19

³ Björktomta (2005)

under hot om att bli dödade. Socialtjänsten har då en absolut skyldighet att agera för att den unge skall få skydd och stöd.

Förhållningssätt till hedersrelaterat förtryck

Hedersrelaterat förtryck sker, enligt ovanstående definition, i patriarkala system där förtrycket centreras kring kontroll av flickors och kvinnors sexualitet. Att kvinnor som grupp underordnas män som grupp, att män ges större maktbefogenheter, och att kvinnor utifrån detta kontrolleras och utsätts för olika former av diskriminering, förtryck, kränkningar och våld är att beteckna som ett globalt problem. Genom att enbart se hedersrelaterat våld och förtryck som en del av det allmänna våldet mot kvinnor riskerar man dock att osynliggöra att det finns vissa särskilt utsatta grupper. Genom att betona hedersvåld som ett generellt förtryck riskerar man att underskatta den särskilda utsatthet som kan drabba flickor och kvinnor i hederskontext. Det kan leda till att dessa flickor och kvinnor missgynnas, då deras situation inte tas på tillräckligt stort allvar. Hedersrelaterat våld och förtryck kan dock ses som ett speciellt symptom på ett generellt och globalt problem.

Hedersrelaterat våld bör vidare ses ur ett intersektionellt, mångdimensionellt perspektiv⁴. Många olika maktordningar samverkar och kolliderar, såsom kön, klass och etnicitet. Det är kontexten som är det avgörande, beroende på maktförhållandena i det specifika ärendet. Beskrivande faktorer bakom förtrycket kan inte i sig förklara varför förtrycket har uppstått eller varför vissa individer drabbas eller inte drabbas. Det är viktigt att betona att en viss religion, härkomst, etnicitet, klass/utbildningsnivå eller "invandrarskap" i sig inte är tillräckligt för att hedersrelaterat förtryck ska kunna uppstå.

Förebyggande åtgärder mot hedersrelaterat förtryck i Sverige bör därför finnas både på strukturell och på individuell nivå. För att förebygga hedersrelaterat våld generellt, bör vi motverka segregation och klassklyftor, öka delaktigheten i samhället, bekämpa diskriminering och skapa bättre förutsättningar för jämställdhet.

Socialtjänstens ansvar avseende att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck är primärt att skydda och ge stöd till de individer som utsätts för våld eller förtryck som riskerar att skada deras hälsa och utveckling. När socialtjänsten gör bedömningar och beviljar insatser som skall

⁴ Darvishpour (2007)

öka säkerheten för individen, är det viktigt att socialsekreteraren har kompetens avseende de särskilda hänsyn och ställningstaganden som måste beaktas när man arbetar med familjer som lever i hederskontext.

Förekomst

Länsstyrelsernas undersökning av hedersrelaterat våld i Sverige beskriver att ca 1500 -2000 flickor med invandrabakgrund 2001-2003 utsatts för hedersrelaterat våld. Undersökningen baseras på de flickor som tagit kontakt med myndigheter och organisationer. Mörkertalet för denna grupp förväntas vara stort då många inte vågar prata om sin hemsituation.⁵

FN:s rapport från 2002 visar att hedersrelaterat våld och mord förekommer i Egypten, Iran, Jordanien, Libanon, Marocko, Pakistan, Syrien, Turkiet men också i Medelhavsländerna och i Gulfstaterna. I länder som Frankrike, Tyskland och Storbritannien har flera fall rapporterats inom invandrargrupper. Hedersmord har även förekommit i Bangladesh, Brasilien, Ecuador, Indien, Israel, Jordanien, Sverige och Uganda. FN:s befolkningsfond årsrapport (UNFPA 2000) visar att uppemot 5000 kvinnor och barn över hela världen varje år mördas genom hedersmord av familjemedlemmar. FN rapporterar också om att många flickor blir hotade, misshandlade och tvingas ingå arrangerade äktenskap, utsätts för könsstympning, våldtäkter samt andra former av könsrelaterat våld.⁶

KVINNLIG KÖNSTYMPNING ELLER OMSKÄRELSE

Av Catrine Ahlman

I Spånga-Tensta stadsdel arbetar socialtjänsten med många flickor och familjer som kommer från länder där könsstympning förekommer. I många familjer som lämnar sina hemländer och har bott i Sverige en längre tid avtar den sociala kontrollen av familjen eller flickan och traditionen att könsstympla blir mindre viktig. I andra familjer ökar den sociala kontrollen när man kommer till ett nytt land och könsstympning blir ett viktigt ingrepp som en del av detta.

Könsstympning är en komplex företeelse med olika förklaringar och bakomliggande värderingar. Det är viktigt för socialsekreteraren att ha den medvetenheten i sitt möte med flickan och familjen där s.k. hedersrelaterat våld förekommer.

I arbetet med att skydda flickan mot könsstympning måste även föräldrarnas omsorg beaktas. I många folkgrupper kan utanförskap, trakasserier och misshandel bli konsekvensen av att inte vara könsstympad. Det kan därför vara av omsorg om sin dotter som föräldrarna låter könsstympla henne. I Sverige minskar risken för stigmatisering, utanförskap och trakasserier av en icke könsstympad flicka. Men det är viktigt att i arbetet med familjen bedöma om familjens önskan är att skydda flickan genom ingreppet, och hur de kan skydda henne mot ett ev. utanförskap om ingreppet inte sker.

Värdeladdning

Att tala med familjer och flickor om könsstympning är en laddad fråga. Ordvalet – könsstympning eller omskärelse är ett värdeladdat ställningstagande. (Intressant är dock att

⁵ Nationell rapport från Länsstyrelserna om skyddat boende för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld (2004)

⁶ Länsstyrelsen i Kronobergs län (2004) ”Rätten till ett eget liv”

jämföra den manliga omskärelsen som syftar till att öka mannens sexlust medan den kvinnliga omskärelsen syftar till att minska kvinnans sexlust.)

Olika förklaringar

I ett förebyggande arbete mot könsstympning och i utredningar för att förstå familjemedlemmars agerande måste vi beakta att vi kan få olika svar beroende på vem vi frågar. Folkgruppers värderingar, kulturella förklaringar och tillvägagångssätt kan skilja sig beroende på nationalitet, var i landet och vilken typ av samhälle folkgruppen kommer ifrån samt vilken social, ekonomisk klass eller religiös tillhörighet gruppen har.

Den vanligaste förekommande förklaringen är att könsstympningen är en initiationsrit in i puberteten och sexualiteten.

Många grupper hävdar att könsstympning är en religiös företeelse som påvisas i Koranen.

Många religiösa grupper och religiösa ledare arbetar mot könsstympning och visar på att könsstympning inte nämns i Koranen. Könsstympning praktiseras i mindre eller högre grad av folkgrupper med religiös tillhörighet från alla de stora religionerna.

Könsstympning kan även innehålla en ekonomisk aspekt då flickan och familjen erhåller gåvor och pengar i samband med riten.

Var

Könsstympning förekommer främst i Afrika, från Afrikas horn till de västra delarna av kontinenten. Det praktiseras även, men till en mindre grad, i delar av Arabhalvön.

Könsstympning förekommer också, i en liten utsträckning, bland vissa folkgrupper i Sydost- och Syd Asien samt Latinamerika.

I Sverige överger många familjer traditionen av könsstympning men det bör uppmärksammas att ingreppet kan ske då flickan skickas till hemlandet på semester. Det förekommer även bland familjer som är bosatta i Sverige att skicka flickan till England eller Tyskland för könsstympning då omskärerskor är vanligare där än i Sverige.

I vilken ålder

Olika förklaringar innebär att olika folkgrupper könsstympar flickan i olika åldrar. Vanligast är ingreppet i samband med puberteten, men könsstympning av mindre barn förekommer inom vissa folkgrupper.

Hur

I den medicinska begreppsvärlden brukar man skilja på tre olika grader av könsstympning.

1) Sunna - vilket är det minst omfattande ingreppet där klitoris förhud och dess yttre topp avlägsnas. (Bland förespråkare för könsstympning kan begreppet användas i en bredare definition och även innefatta borttagandet av hela klitoris samt de inre och yttre blygläpparna.)

2) Klitoridektomi - är traditionellt ett mer omfattande ingrepp. Hela klitoris och kringliggande delar av de inre blygläpparna skärs bort.

3) Faraonisk omskärelse, eller infibulation – är det mest omfattande ingreppet. Klitoris och de inre och yttre blygläpparna skärs bort. Vulvan sys eller sticks samman över vaginan och ett minimalt hål lämnas öppet för urin och menstruationsblod.

Risker

Hälsorisker och de fysiska konsekvenserna av ingreppen är många. Infektioner och smärta, svårigheter att urinera, inkontinens, komplikationer vid barnafödande och vid samlag.

Infektioner kan leda till infertilitet. Även psykologiska aspekter som depression, tillbakadragande och passivitet kan utvecklas vid starka traumatiska upplevelser av ingreppen.

Lagar

I världen förekommer ett omfattande nationellt och internationellt påverkansarbete mot könsstympning. Konventioner och deklarationer stöder avskaffandet av skadliga sedvänjor och diskriminering av kvinnor. I många Afrikanska länder är könsstympning numera förbjudet enligt lag. I Sverige är könsstympning förbjudet men hittills har endast ett fåtal fällande domar skett.

Enligt WHO (World Health Organization) är 100 miljoner kvinnor och flickor könsstympade i världen.

ANMÄLAN OCH FÖRHANDBEDÖMNING⁷

Anmälan och Ansökan

Innan en anmälan görs avseende en flicka som befaras utsättas för hedersrelaterat våld och/eller förtryck kan en konsultation göras med socialtjänsten. En konsultation ger samarbetspartnern möjlighet att samtala om den aktuella, avidentifierade flickans situation och man kan tillsammans ta ställning till om en anmälan bör göras, eller om ett pågående arbete med flickan kan fortsätta på till exempel skolan eller ungdomsmottagningen.

Vid behov kan flickan träffa socialtjänsten anonymt, men helst tillsammans med den person flickan har anförtrott sig till. Flickan har även rätt att träffa socialtjänsten enskilt och kan då få information om socialtjänstens arbete och vilken stöd hon har rätt att få.

En anmälan skall helst vara skriftlig. Det ger tydlighet och förebygger missuppfattningar. Anmälaren har också möjlighet att ta ställning till vilka uppgifter som skall lämnas och vad man som anmälare är beredd att stå för. Flickan kan gärna lämna synpunkter på det som beskrivs i anmälan. Socialtjänstens är dock skyldig att tolka även muntlig information som en anmälan om det framkommer att ett barn far illa.

När en anmälan inkommer träffar vi gärna flickan tillsammans med den som anmäler för ett första möte. Det skall helst ske på en neutral plats, där flickan känner sig trygg. Ofta kan det innebära en risk för flickan att synas på platser där hon normalt inte skall vara på, eller tillsammans med personer som är okända för familjen. För att minska risken för ryktesspridning är det bra om det första mötet sker i flickans skola.

Förhandsbedömning

När en anmälan har inkommit avseende oro för en flicka, eller när en flicka har ansökt om stöd, träffar vi initialt flickan inom ramen för en förhandsbedömning. Det innebär att vi träffar flickan, eventuellt tillsammans med anmälaren eller en stödperson, men *utan* att utredning inleds och *utan* att vårdnadshavarna kontaktas. Inom ramen för en förhandsbedömning kan vi träffa flickan 3-4 gånger under en kort tidsperiod. Det finns inga regler för hur långa samtalen kan vara.

En central, och för flickan viktig fråga, är *när* vårdnadshavaren skall underrättas. Enligt 11 kap 1 och 2 §§ socialtjänstlagen har socialtjänsten en ”ovillkorlig skyldighet att inleda utredning om behov av åtgärd föreligger”. En utredning skall inledas *skyndsamt* och vårdnadshavarna skall då underrättas. Varken i lagen eller i förarbetena definieras dock vad skyndsamt innebär i praktiken. Enligt JO skall socialtjänsten i normalfallet underrätta vårdnadshavaren utan onödigt dröjsmål. Detta kan undvikas om det föreligger missförhållanden, som exempelvis misshandel. I det senare fallet ger JO stöd för att avvakta något.

Även sekretesslagen ger stöd för sekretess i förhållande till vårdnadshavaren. 14 kap 4§2st SekrL framgår att ”Sekretess för uppgift till skydd för minderårig gäller även i förhållande till vårdnadshavare och får inte efterges till denne, om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs till vårdnadshavaren.”

⁷ Vi har tagit del av Lärjedalens handlingsplan samt Malmö stads handbok i utarbetandet av denna text. Vi har också arbetat fram texten tillsammans med utredningsgruppen Ungdom och familj i Spånga-Tensta samt använt Stockholms stads riktlinjer, Socialtjänstlagen och Lagen om vård av unga.

När det gäller arbetet med flickor som utsätts för hedersrelaterat våld/förtryck använder vi oss *alltid* av möjligheten att avvakta med att underrätta vårdnadshavaren. En strikt efterlevnad av lagen skulle kunna få katastrofala konsekvenser för flickan och direkt motverka de intentioner som socialtjänsten har. Det är viktigt att i varje enskilt fall ta hänsyn till hur beslutet kommer att påverka flickan. Vad kan komma att hända flickan när vi inleder utredning? Är ett sådant beslut till flickans bästa? Vad kan komma att hända när vi kommunicerar med vårdnadshavaren? Behöver flickan skydd?

Det är viktigt att avsätta gott om tid vid det första mötet. Klargör för flickan att vi inte ifrågasätter hennes berättelse. De frågor vi ställer är nödvändiga för att vi ska kunna förstå hennes situation och på bästa sätt kunna hjälpa henne. De flesta flickor som söker hjälp har levt under utsatta förhållanden under lång tid, ofta flera år. Det är mycket ovanligt att ungdomar ljuger om att de utsätts för hot eller våld av sina föräldrar, det är betydligt vanligare att de är lojala med sina föräldrar och snarare *underdriver* det som de utsätts för.

Det måste vara tydligt för flickan vilken roll och vilket ansvar socialtjänsten har. Det är viktigt att flickan får klar och tydlig information om sina rättigheter, vad lagstiftningen säger och vilka hjälp- och stödinsatser som finns. Det är viktigt att informera om det stöd som finns inom skola, socialtjänst, polis, skyddat boende, rådgivning, offentligt biträde, både när det gäller flickan själv och hennes familj.

Probleminventering

I probleminventeringen är det viktigt att klarlägga om det gäller hedersrelaterad problematik eller om det gäller ”vanlig” tonårs/generationskonflikt och frigörelse. Under det första samtalet framkommer det vanligtvis om det är andra faktorer än problem i hemmet som styr flickans agerande. Bedömningen i det akuta skedet görs utifrån de begränsningar, bestraffningar och den bevakning som flickan är utsatt för. Flickans egna framtidsplaner och möjligheten att realisera dessa är viktiga att beakta, liksom att en ungdoms inflytande och beslutanderätt successivt skall öka med stigande ålder.

Frågor som kan vara till hjälp för att reda ut vilken form av problematik det gäller kan vara:⁸

- Vad vill du göra som du inte får?
- Vad får du göra som du inte vill?
- Vilka argument används för att reglerna skall efterföljas?
- Vilka metoder används för att reglerna skall efterföljas?
- Vilka personer upprätthåller reglerna? Vem bestämmer vad?
- Vilka är konsekvenserna om reglerna bryts?
- Hur länge har kontrollen pågått?
- Föreligger underliggande eller direkt uttalade hot? I så fall från vem eller vilka?
- Förekommer våld? I så fall från vem eller vilka?
- Vad tycker dina föräldrar om den du är kär i? Kan du ta hem din partner?
- Vilka krav finns om ditt utseende?
- Vad har sagts om din framtid?
- Vilken är mammans respektive pappans hållning i dessa frågor?
- Hur ser bröders, systrars och släktingars inställning och agerande ut?

⁸ Yrkesgemensam handbok, Malmö Stads Kvinnofridsprogram (2007)

Frågor till hjälp att klargöra flickans egen inställning:

- Vad tycker du om att andra i din familj bestämmer över dig och ditt liv?
- Vad vill du bestämma om kläder och sminkning?
- Hur skulle du beskriva din sexualitet? Attraheras du av pojkar eller flickor?
- Hur skulle du vilja att din framtid såg ut?
- Har du gjort någonting som är emot familjens regler?
- Har du protesterat och markerat din uppfattning, i så fall på vilket sätt?
- Vad har du i övrigt gjort för att få till stånd en förändring?
- Har du tidigare sökt hjälp för att tala om din situation?
- Vad händer när du protesterar?

Tydliggöra handlingsalternativ

De beslut som fattas kan vara avgörande för flickans framtid, och det är därför viktigt att flickan så långt som möjligt får stöd i att kunna välja sin egen väg och fatta beslut självständigt. Det är dock inte alltid möjligt då socialtjänsten har en skyldighet att skydda flickan, om hon riskerar att utsättas för våld.

Gå igenom och samtala om nedanstående handlingsalternativ med henne.

- Acceptera situationen som den är, det vill säga välja familjetraditioner och sammanhållning före de egna rättigheterna.
- Acceptera situationen som den är i stora drag men hävda vissa begränsade rättigheter. Det kan vara rätten att välja partner inom den egna kulturkretsen eller rätten att själv bestämma tidpunkt för förlovning och giftermål. Vidare bestämma att framgång i detta är tillräckligt och samtidigt ha andra handlingsalternativ i åtanke om kraven inte går igenom.
- Acceptera situationen som den är under en bestämd tid och använda denna tid att hävda rätten att bestämma över sitt eget liv. Därefter bestämma handlingsalternativ utifrån vad detta tillvägagångssätt resulterar i.
- Inte acceptera situationen och inte heller tro på möjlighet till förändring. Därför planera för en brytning med familjen och noggrant tänka igenom hur det ska ske. Fundera vidare på följderna av en brytning, för henne själv men också för familjens olika medlemmar.

För att medvetandegöra flickan är det bra att ställa specifika frågor kring möjliga handlingsalternativ.

Exempel på detta är

Om hon ställer upp på familjens och släktens krav:

- Hur kommer familjen att må och hur kommer du själv att må?
- Vilka fördelar och nackdelar medför denna situation för dig själv?

Om hon bryter helt med familjen:

- Vilken hotbild kommer du att leva under?
- Vad kommer att hända inom familjen – med pappan, med mamman, med syskonen?
- Hur kommer det att vara att inte ha några kontakter med familjen?
- Varför vill du bryta – vilka rättigheter är det du försvarar och kämpar för?

Socialsekreterarna kan också gå vidare och ställa fler frågor gällande barnets situation utifrån BBiC triangeln (s12-15). Ju mer information socialsekreteraren har initialt desto bättre möjlighet har socialtjänsten att göra ett bra och säkert utredningsförfarande. Samtidigt är det viktigt att inte se det hedersrelaterade förtrycket som flickan utsätts för som enda förklaring till hur flickan mår.

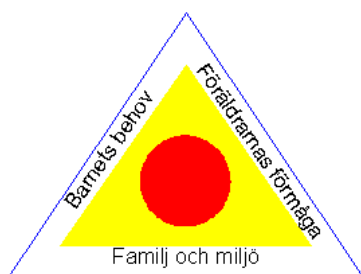
Om socialtjänsten bedömer att utredning inte skall inledas, men flickan vill ha fortsatt samtalsstöd för att få hjälp att sortera och reflektera över sin livssituation kan socialtjänsten hänvisa henne till ungdomsmottagningen, skolkuratoren eller liknande. Socialtjänsten har då inte längre kännedom om flickans situation, och det åligger skola/ungdomsmottagning att åter anmäla till socialtjänsten enl. 14 § SoL, om det uppstår oro för flickan. Det är viktigt att informera både flickan och skolan/ungdomsmottagningen om detta.

UTREDNING

BBiC- Barns Behov i Centrum⁹

BBiC är ett system för handläggning och dokumentation i utredning, planering och uppföljning. BBiC kommer ursprungligen från England. Stockholms Stad har tagit beslut om att allt arbete inom socialtjänstens barnavård skall bedrivas utifrån BBiC från och med år 2007. Spånga- Tensta har varit en av de sju kommuner i Sverige som år 1999- 2005 ingått i Socialstyrelsens BBiC- projekt, och arbetat med att utveckla BBiC och anpassa det till svensk lag och praxis.

Syftet med BBiC är att underlätta insamlingen av information på ett systematiskt sätt, uppmuntra socialsekreteraren i att analysera insamlad information och att involvera barnet och dess familj i utredningsprocessen. Det visionära målet för BBiC är att tillförsäkra de barn och unga som är föremål för socialtjänstens interventioner samma chanser i livet som andra barn i samhället. Triangeln grundas i en helhetssyn på barnets utveckling. Det övergripande perspektivet utgår från utvecklingsekologisk teori- en teori som beskriver barns utveckling i ett interaktions- och samspelsperspektiv. Triangeln med sina tre sidor representerar barns behov, föräldrars förmåga respektive familj och miljö. I praktiken betyder detta att socialtjänsten skall undersöka barnets behov och vilka framsteg barnet gör i sin utveckling, båda föräldrarnas förmåga att tillgodose det specifika barnets behov och vilka familj- och miljöfaktorer som påverkar barnet. Inom varje sida i triangeln finns rubriker som socialsekreteraren skall beakta i utredningsarbetet.

⁹ Dahlberg och Forsell, Att knäcka koden – Barns behov i centrum (2005) samt Socialstyrelsen: Grundbok – Barns behov i centrum (2006)

BBiC:s grundprinciper

BBiC bygger på nio grundprinciper, som anger hur utrednings- och uppföljningsarbetet skall förstås och begripas. Grundprinciperna i BBiC samspelar väl med Signs of Safety, som är den arbetsmetod som används i arbetet med de familjer vi möter. Vi kommer gå vidare in på det under kapitlet *Utredningsmetod*.

- Barnets bästa i centrum

FN:s barnkonvention är införlivad i både socialtjänstlagen och LVU. Dessa lagar kräver att socialsekreteraren har barnets behov i fokus, och tar hänsyn till barnets bästa i varje beslut som rör barnet. Barnet skall uppmuntras till delaktighet och inflytande. Barnets åsikter och vilja skall beaktas med hänsyn till barnets ålder och mognad. Barnets bästa skall vara i förgrunden för allt socialt arbete som rör barn.

- Utvecklingsekologiskt synsätt

Barns utveckling sker i ett sammanhang och i samspel med omgivningen. För att skapa sig en uppfattning om ett barn, måste föräldrarnas förmåga och miljö i vilken barnet växer upp beaktas. Samspelet mellan dessa tre områden måste analyseras noggrant för att socialsekreteraren skall kunna få en bild av barnets behov och hur de på bästa sätt kan tillgodoses. Socialsekreteraren behöver därför kunskaper om barnets motståndskraft och resurser, liksom om samspelet mellan riskfaktorer och skyddande faktorer för barnet.

- Kunskap och beprövad erfarenhet

Det sociala arbetet skall vara kunskapsbaserat och utrednings- och uppföljningsarbete skall grunda sig på teori, forskning och samlad praktisk erfarenhet. Arbetet baseras på lagstiftning, förordningar och politiska riktlinjer. Arbetet skall dokumenteras systematiskt och insatserna följas upp kontinuerligt, för att säkerställa att de svarar till barnets behov. Ett kunskapsbaserat socialt arbete tar hänsyn till och beaktar barnens och föräldrarnas synpunkter och reflekterar kritiskt kring det arbete som bedrivs.

- Identifiera resurser och brister

För att göra en realistisk och underbyggd bedömning av barnets och familjens situation, måste socialsekreteraren identifiera både de skyddande faktorer och de riskfaktorer som påverkar barnets utveckling. Att arbeta med att förstärka barnets, föräldrarnas och omgivningens resurser är en viktig del av strävan efter lösningar på problem. Socialsekreteraren får dock inte göra avkall på sin kritiska omdömesförmåga eller bli överoptimistiska. Allt utredningsarbete måste givetvis alltid ske med barnets bästa i fokus och barnets säkerhet skall alltid komma i första rummet.

- Likvärdiga möjligheter för alla barn

Alla barn skall få möjligheten att utvecklas optimalt utifrån sina förutsättningar. Barn som är omhändertagna för samhällsvård behöver särskilt uppmärksammas och kompenseras för att de skall få bästa möjliga förutsättningar att klara vuxenlivet. Socialsekreteraren måste på ett kunnigt och nyanserat sätt, med förståelse och inlevelseförmåga, arbeta för att identifiera det enskilda barnets problem och behov.

- Samarbete med barn och deras familjer

Ett bra och nära samarbete med barn och föräldrar leder till ett bättre utredningsunderlag och ökar möjligheterna att ge adekvat stöd. Barn och vårdnadshavare skall därför ha insyn

i arbetet och medverka i utredning, planering och uppföljning av insatser. Barn och föräldrar behöver utrymme för att ge sin syn på vad de förväntar sig av utredningen och vara delaktiga i utformningen av insatser. Undersökningar¹⁰ visar på att det föräldrar mest uppskattar i mötet med socialsekreteraren är tydliga förklaringar, öppenhet, ärlighet och att bli bemötta med respekt och värdighet. Om familjen får med sig goda erfarenheter av delaktighet, samarbete och upplevelse av meningsfullhet och begriplighet, kan detta skapa förutsättningar för förändring och utveckling. Hur stort familjens motstånd än är, vad deras motstånd än beror på och hur svåra omständigheterna än är, så är det viktigt att försöka hitta någon grund för arbetsallians och vägar till samarbete. Den inledande kontakten betyder mycket för det fortsatta samarbetet med familjen, men forskning har också visat att utsikten till samarbete inte behöver gå förlorad även om det funnits stora svårigheter initialt i kontakten med familjen. *Strävan efter att etablera ett gott samarbete med familjen får dock aldrig gå före målet att skydda och stödja barnet.*

- Samverkan mellan myndigheter vid utredning och bedömning av insatser

Såväl socialtjänsten som andra verksamheter, såsom hälsovård, barnomsorg och skola, har lagstadgad skyldighet att samverka i frågor om barn som far eller riskerar att fara illa. Detta är ett gemensamt samhällsuppdrag. Samverkan mellan myndigheter tillför olika perspektiv i utredningen och bidrar till helhetsbilden av ett barns situation och behov. Olika verksamheters resurser kan också samverka i insatserna kring ett barn.

- Insatser även under utredningens gång

Utredningen kan starta en process av insikt och förändring hos familjen. Det är viktigt att se utredningen som en utvecklingsstödande process. Ingripanden eller erbjudande om insatser skall ske när ett behov har identifierats och alltid anpassas till barnets behov, och således inte dröja till utredningen är slutförd. Detta är givetvis särskilt viktigt om ett barn behöver omedelbart stöd eller för att skydda ett barn som utsätts för, eller riskerar att utsättas för, allvarlig skada.

- Utredningen ligger till grund för planering och uppföljning av insatser

Utredningen skall inte betraktas som en isolerad företeelse. De behov som identifierats i utredningen skall alltid återspeglas i planering av insatser för barnet. Det gäller såväl placeringar enligt SoL och LVU som vid öppna insatser. Utredningen kan också användas som underlag för andra viktiga beslut, exempelvis vid en utredning i samband med en begäran om vårdens upphörande. Utredningens principer skall genomsyra hela ärendeprocessen, under hela den tid som barnet är föremål för socialtjänstens interventioner.

BBiC:s grundprinciper i arbetet med ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck

BBiC är ett värdefullt stöd i utredningsprocessen och i uppföljningsarbetet i alla ärenden på utredningsenheten. Barnets behov skall ses i ett helhetsperspektiv där olika områden i barnets liv samspelar med varandra, och barnets bästa skall ligga i förgrunden för allt socialt arbete som rör barn. BBiC hjälper socialsekreteraren att vidga perspektivet från det aktuella problemet, samtidigt som fokus ligger på barnets behov.

Ärenden som rör hedersrelaterat förtryck kräver att socialsekreteraren är väl insatt i de särskilda hänsynstaganden som måste tas, för att barnets säkerhet inte skall riskeras. Det är viktigt att socialsekreteraren har särskild kunskap om vad som kan känneteckna den utsatthet

¹⁰ Socialstyrelsen: Grundbok – Barns behov i centrum (2006)

som flickor som är utsatta för denna problematik kan leva under, och vad konsekvenserna av socialtjänstens agerande, eller icke- agerande, kan leda till för flickan.

Att belysa både risk- och skyddsfaktorer kring flickan är nödvändigt för att identifiera flickans behov, och om möjligt utveckla familjens resurser och vilja till förändring. Detta kan ske vare sig flickan bor hemma under utredningstiden, eller är placerad i skyddat boende.

Målsättningen att skapa en god relation till flickans familj, och genom tillit och respekt skapa förutsättningar för ett samarbete, kan vara avgörande för att kunna bygga säkerhet runt flickan på sikt. Detta är särskilt viktigt då det inte är ovanligt att flickan, oavsett socialtjänstens bedömning, återvänder hem. Även om LVU under vissa förutsättningar kan kvarstå för flickan i hemmet, är ett samarbete med föräldrarna ofta avgörande för att flickan skall kunna upprätthålla en kontakt med socialtjänsten och få fortsatt skydd och stöd. Att strävan efter att etablera ett gott samarbete med familjen aldrig får gå före målet att skydda och stödja flickan, kan inte nog poängteras. Det gäller också vårdnadshavarens rätt till partsinsyn, där sekretesslagen 14 kap 4§2st ger stöd för sekretess i förhållande till vårdnadshavaren om det kan antas att flickan lider betydande men om en uppgift röjs. Flickans rätt till sina mänskliga fri- och rättigheter och socialtjänstens skyldighet att skydda flickan om hennes hälsa och utveckling riskerar att skadas måste alltid vara socialtjänstens primära uppgift.

BBiC- TRIANGELN I ÄRENDEN SOM RÖR HEDERSRELATERAT FÖRTRYCK¹¹

I varje ärende måste det göras en bedömning av vad utredningen skall omfatta. I ärenden som rör hedersrelaterat förtryck, är det viktigt att särskild uppmärksamhet riktas mot de behov som flickan, till följd av sin situation, inte får tillgodosedda. Vi bör rikta särskild uppmärksamhet kring följande frågeställningar, inom de specifika behovsområdena:

Barnets behov

Hälsa

Är flickan rädd för att utsättas för våld, eller för att bli dödad?

Utsätts flickan för misshandel eller kroppslig bestraffning?

Utsätts flickan för hot om våld? Underliggande hot? Uttalade?

Har flickan möjlighet till fysisk aktivitet? I skolan? På fritiden?

Har flickan möjlighet till kunskaper om sin kropp och hur den fungerar?

Har flickan möjlighet till kunskap och samtal kring sexualitet?

Får flickan vara sexuellt aktiv?

Om flickan är sexuellt aktiv- har hon kunskaper kring hur hon kan skydda sig? Graviditet?

Är flickan, eller riskerar hon att bli, könsstympad?

Om flickan är könsstympad- Har hon besvär? Behov av vård? Behov av information?

Sömnsvårigheter? Ätstörningar?

Psykosomatiska besvär? Ofta magont? Ofta huvudvärk?

Har flickan varit utsatt för sexuella övergrepp?

Visar flickan tecken på posttraumatisk stress?

¹¹ Frågorna ovan är formulerade utifrån diskussioner i utredningsgruppen Ungdom och Familj, Grundbok - barns behov i centrum (Socialstyrelsen), Utbildning i Patriark riskbedömningsverktyg (H.Belfrage), Lärjedalens handlingsplan för flickor och kvinnor utsatta för hedersvåld, Malmö Stads Yrkesgemensamma Handbok- För personal som möter personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt relevant litteratur, se referenslista.

Utbildning

Deltar flickan i all skolundervisning?
Har flickan koncentrationssvårigheter?
Vilken roll har flickan i klassen?
Har flickan möjlighet till läxläsning?
Har flickan det stöd hon behöver för att utnyttja sin potential? I skolan? I hemmet?
Uppmuntras flickan till studier?
Får flickan delta i gemensamma aktiviteter i skolans regi? Klassresor?
Får flickan delta i aktiviteter utanför skoltid?
Vad har flickan för tankar om framtida gymnasie-/universitetsstudier? Yrke?

Identitet

Hur beskriver flickan sig själv?
Hur upplever flickan sitt självförtroende och sin självkänsla? I vilka avseenden?
I vilka sammanhang känner flickan att hon "hör till" och trivs?
Hur ser flickan på familjens traditioner och värderingar?
Hur ser flickan på sin framtid och sina möjligheter?
Hur ser flickan på sin roll i familjen? Idag? Om hon bildar egen familj?
Hur ser flickan på sin religion?

Familj och sociala relationer

Hur ser relationerna i familjen ut?
Vem gör vad i familjen?
Gör föräldrarna skillnad på syskonen beroende på kön?
Hur är flickans relation till mamma, pappa, systrar, bröder?
Förekommer det våld mellan föräldrarna?
Hur ser nätverket ut?
Vem litar flickan mest på? Vem kan hon anförtro sig till? Vem förstår henne bäst?
Hur tröstas flickan av fadern respektive modern?
Vem bestämmer? Hur märks det?
Har flickan genomgått smärtsamma separationer? Hur har det hanterats?

Har flickan möjlighet att träffa sina vänner och utveckla relationen med jämnåriga?
Har flickan en aktiv fritid?
Hur ser relationerna ut med motsatta könet?

Vad har flickan för tankar kring äktenskap?
Finns oro för tvångsäktenskap?

Känslo- och beteendemässig utveckling

Utsätts flickan för psykisk misshandel eller annan kränkande behandling?
Upplever sig flickan kontrollerad? På vilket sätt? Vem står för kontrollen?
Utsätts flickan för hot om känslomässig utestängning/ Utebliven kärlek från omsorgspersoner?
Händer det att flickan opponerar sig mot föräldrarnas regler? På vilket sätt? Vad händer då?
Känner sig flickan uppgiven eller hoppfull om sig själv och sin framtid?
När upplever flickan att hon mår som bäst? Sämst?
Har flickan självskadebeteende?
Har flickan självmordstankar? Gjort självmordsförsök?

Socialt uppträdande

Kan flickan välja hur hon klär sig?

Hur fungerar flickan i sammanhang med andra? Ungdomar? Vuxna?

Hur är flickans sociala förmåga? Förmåga att läsa av sociala koder och samspel?

Hur skapar flickan kontakt med sin omgivning?

Hur uttrycker flickan sin vilja i olika situationer? Hur anpassar respektive särskiljer hon sig?

Hur gör sig flickan förstådd?

Klara sig själv

Vilka uppgifter har flickan i hemmet? Vad förväntas hon klara av hemma?

Vilken möjlighet till självständighet har flickan i förhållande till sin ålder och mognad?

Hur utvecklad är hennes förmåga att klara sig själv i vardagen? Utanför hemmet?

Hur tillgodogör hon sig de praktiska färdigheter som krävs för att känns sig trygg i situationer utanför familjen?

Hur hanterar flickan faror och risker?

Hur är flickans förmåga till att ta, och stå fast vid, egna val och beslut?

Vårdnadshavarens förmåga

Grundläggande omsorg

Får flickan vad hon behöver avseende mat, kläder, hygien, sjukvård?

Får flickan omsorg i förhållande till sin ålder? Stöd i sin tonårsprocess?

Säkerhet

Skyddas flickan från våld? Fysiska bestraffningar?

Skyddas flickan från psykisk misshandel och kränkningar?

Känslomässig värme

Hur ser den känslomässiga anknytningen ut?

Hur uttrycks kärlek och värme?

Hur uttrycks kritik och tillrättavisningar?

Ges barnet uppskattning och beröm? Hur uttrycks det? För vad?

Får barnet utveckla nära relationer till vuxna utanför familjen?

Respekteras barnet utifrån sin person och egenart?

Finns det hot om utebliven kärlek och närhet? Underliggande? Uttalade?

Förmedlas en positiv bild av flickans ursprung?

Vad blir konsekvenserna om flickan går emot familjens regler?

Uppmuntras flickan i att tala om sina känslor och tankar?

Hur reagerar föräldrarna när flickan pratar med utomstående om problem i familjen?

Stimulans

Ser vårdnadshavarna till att flickan får intellektuell stimulans och utveckling?

Hur främjas socialt samvaro?

Hur uppmuntras flickan till lärande? Studier? Aktiv fritid?

Hur uppmuntras flickans självständighet och förmågor? I vilka avseenden?

I vilken grad bestämmer flickan själv om sina kläder och sitt yttre?

I vilka avseenden bestämmer flickan över sina val och sin framtid?

Vägledning och Gränssättning

Vilka gränser sätter föräldrarna för flickans beteende?
Hur gör föräldrarna för att reglerna skall upprätthållas?
Vilken förmåga har föräldrarna till förhandling och diskussion?
Blir flickans åsikter respekterade och tagna i beaktande?
Vad sker om flickan överträder föräldrarnas regler?
Är föräldrarna konsekventa när det gäller att vägleda och gränssätta?

Stabilitet

Har flickan en stabil familjesituation?
Har familjen planer på att stanna i Sverige eller återvända till sitt ursprungsland?
Blir flickan tvingad till ofrivilliga separationer?
Är flickans vardag trygg och förutsägbar?
Har flickan känslomässig trygghet och stabilitet? Får hon behålla kontakten med känslomässigt viktiga personer?
Har föräldrarna förmåga till att vara flexibla och möta flickan utifrån förändringar i hennes utveckling?

Familj och Miljö

Familjenätverk

Hur ser flickans nätverkskarta ut? Familj/Släkt/Grupp
Hur ser maktstrukturen i nätverket ut? Vem bestämmer vad?
Vilka förväntningar finns på individen i förhållande till släkten?
Vilken relation har de olika individerna till flickan? Till flickans föräldrar?
I vilken grad påverkar de olika individerna flickans liv och livsval?
Hur ser familjen på att flickan har önskan om mer fritid? Har pojkvän? Skall vara oskuld när hon gifter sig?
Har någon i nätverket utsatt flickan för stark kontroll, hot eller våld?
Om flickan utsatts för våld- hur ser de olika individerna i nätverket på det?
Är någon i flickans nätverk tidigare dömd eller skäligen misstänkta för våldsbrott?
Har någon i flickans nätverk tillgång till vapen?
Vilka litar flickan på? Vilka litar hon inte på?
Vem kan flickan vända sig till om hon har problem?
Finns det någon i flickans nätverk som ger henne stöd och skydd?

Familjens bakgrund och situation

Ger familjen uttryck för attityder eller traditioner som stödjer eller ursäktar hedersrelaterat förtryck, såsom hög grad av kontroll, tvångsäktenskap, könsstympning och hedersmord?
Har hedersmord förekommit i släkten/nätverket?
Hur ingås äktenskap i flickans familj/släkt?
Vilken relation hade flickans föräldrar innan de gifte sig?
Vilken bakgrund har flickans mamma respektive pappa?
Hur såg deras uppväxt och tonårstid ut? Vad fick de bestämma själva och vad bestämdes inom familjen? Vem bestämde att de skulle gifta sig?
Hur ser familjen på utbildning och yrkeskarriär? För döttrar respektive för söner?
Vilken utbildningsnivå har föräldrarna?
Har familjen eller föräldrarna flytt från krig och/eller förföljelse.

Boende

Vilka familjemedlemmar bor flickan med?

Bor familjen trångt? Hur många sover i samma rum? Vilka?

Finns möjlighet att dra sig undan i bostaden?

Bor familjen i ett segregerat bostadsområde?

Arbete

Har föräldrarna arbete? Vad arbetar de med?

Vem/vilka är familjeförsörjare?

Hur ser föräldrarna på den arbetssituation de har?

Ekonomi

Hur försörjer sig familjen?

Lever familjen i en ekonomiskt utsatt situation?

Social integrering

I vilken grad är familjen integrerad eller isolerad i samhället?

Har familjen sociala kontakter och stödpersoner utanför familjen och släkten?

Har familjen sociala kontakter och stödpersoner utanför familjen/släkten? Umgås familjen med personer med annan etnisk och religiös bakgrund på sin fritid?

Hur ser familjen på det svenska samhället och sin framtid i Sverige?

Anser föräldrarna att skolan är en viktig samhällsfunktion?

Lokalsamhällets resurser

Hur ser området ut där familjen bor?

Finns gott utbud av samhällsservice?

Hur använder sig familjen av de resurser som finns i området?

Är familjen engagerade i föreningsliv/församlig/religiöst samfund?

ARBETSMETOD- PRAKTISKT SOCIALT ARBETE

Att tänka på i mötet med flickan, föräldrarna och nätverket

I Rädsla barnens bok *Ungdomar och hedersrelaterat våld*¹² av Bremer, Brendler- Lindqvist & Wrangsjö beskrivs att familjestilen i hederskulturer tycks ha drag från vad de kallar den slutna familjen, där familjens traditioner går före individens rättigheter och varje familjemedlem förväntas bidra till och bibehålla familjens heder. Det är då svårt att diskutera konflikter öppet. Familjer i en hederskontext kan också ha drag av den *dolda familjen* som kännetecknas av tyst förståelse av outtalade regler där familjeypen är lugn och kommunikationen sker genom skiftningar i icke-verbal kommunikation, tonfall och mimik. Det är viktigt att familjemedlemmarna inte tappar ansiktet utan bibehåller sin individuella värdighet.

Bremer, Brendler- Lindqvist & Wrangsjö beskriver att flickan ofta lever i olika sociokulturella verkligheter där släkten och familjen står för en verklighet med vissa normer och värderingar medan kompisar, skola och socialtjänst står för en annan verklighet. Flickan måste förhålla sig till båda vilket kan innebära komplikationer, särskilt om det finns starka motsättningar mellan normsystemen. Att leva med två sociokulturella verkligheter påverkar både flickans identitetsutveckling och agerande.

¹² Bremer, Brendler- Lindqvist & Wrangsjö (2006)

Flickor som pratar om sina problem i sin hemsituation kan bryta mot familjens normer enkom genom att tala med socialtjänsten eller en skolkurator. Om flickan blir placerad kan föräldrar och nätverk uttrycka både ilska, sorg och desperation som kan leda till att de uppsöker läkarvård. Föräldrarna kan också uttrycka besvikelse över dotterns beteende och motvilja till att hon återvänder hem.

Viktiga bedömningar som socialtjänsten behöver göra under utredningsprocessen:

- Är flickan säker?
- Kan hon prata med socialtjänsten utan att bli hotad?
- Vilka blir konsekvenserna för flickan om socialtjänsten tar kontakt med familjen? Särskilt viktig om det förekommit våld och hot om våld.
- Förstår flickan konsekvenserna av en flytt och en brytning med familjen?
- Är det möjligt för flickan att ha en fortsatt kontakt med någon familjemedlem efter en separation?
- Hur kan socialtjänsten arbeta för att upprätthålla och förstärka dessa relationer?

Många flickor som placeras på skyddat boende återvänder hem efter en tid för att senare bryta med familjen igen. Flickan är ambivalent och befinner sig i en kris där det ofta är ett för stort steg att lämna familjen på en gång även om hon far illa. En placering kan vara betydelsefull för en positiv identitetsutveckling och vara stärkande för flickan. Samtidigt kan en placering påverka föräldrarnas inställning till flickan på ett negativt sätt.

Om flickan blir placerad kan hon vilja göra saker som hon tidigare inte fått göra. Detta är en sund reaktion, men hon kan också ha behov att revoltera mot alla regler. Om flickan har varit hårt hållen i sin familj har hon inte haft möjlighet att förbereda sig för ett liv med nya vidgade gränser, som kan finnas på ett skyddat boende eller i ett jourhem. Det kan leda till att hon hamnar i, eller aktivt söker sig till, en tonårskultur där droger och kriminalitet förekommer.

Det är viktigt att beakta att en flicka som befinner sig i ett uppbrott ofta hamnar i kris. För att krisen inte ska utvecklas till ett trauma kan hon behöva hjälp med att sätta ord på sina upplevelser.

Grundläggande utredningsarbete

Det är socialsekreterarens uppgift att så tidigt som möjligt ge flickan och familjen tydlig information om socialtjänstens uppdrag, sekretess, vilka beslut som fattas och vilka beslut som kan överklagas. Vid beskrivning av vad en utredning enligt 11 kapitlet 1 och 2 §§ innebär, är BBiC- triangeln till hjälp.

När socialtjänsten arbetar med flickor som utsätts för hedersrelaterat förtryck är det viktigt att betänka att det ofta inte går att prata öppet om allt i familjen. Att under utredningen ha enskilda samtal med flickan blir avgörande då det är sannolikt att hon inte vågar prata öppet med sina föräldrar i rummet, särskilt rörande deras bristande föräldraförmåga. Generellt behöver man ha både enskilda samtal med respektive förälder och gemensamma möten. Det är viktigt att i de enskilda mötena diskutera vad man kan prata om öppet, tillsammans med de andra i familjen.

Ett bra verktyg i utredningsarbetet är nätverkskartan. Kartan görs tillsammans med flickan och ger en överblick av de vuxna som finns runtomkring flickan. Utifrån nätverkskartan kan sedan en bedömning göras kring vilka socialtjänsten önskar träffa under utredningstiden. Beslut kring vilka som skall kontaktas tas, så långt det bedöms som lämpligt, i samråd med

flickan och med hennes föräldrar. Även personer i nätverket, framför allt i familjens privata nätverk, är viktiga att träffa individuellt snarare än i grupp, för att de skall kunna tala så öppet som möjligt om flickans situation.

Även information från skolan skall inhämtas. Främst kontaktas flickans skolkurator, som brukar ansvara för kontakten mellan skola och socialtjänst. Kuratorn gör sedan en bedömning om andra på skolan, såsom klasslärare eller mentor, behöver bidra för att bilden av flickans skolsituation skall bli så tydlig som möjligt. BBiC har ett särskilt konsultationsdokument, som skolan kan fylla i. Det kan dock kompletteras med frågor utifrån flickans specifika situation och behov (se under rubrik BBiC triangeln i ärenden som rör hedersrelaterat förtryck - Utbildning).

Om det föreligger oro för att flickan utsatts för våld är det viktigt att också inhämta skolhälsovårdsjournal och eventuell sjukvårdsjournal.

Om flickan blir placerad eller beviljas insatser under utredningstiden skall information fortlöpande inhämtas angående flickans situation, psykiska hälsa och agerande, samt ny information avseende risk- och skyddsfaktorer.

Att använda Signs of Safety i möte med föräldrar och flickan

Metoden Signs och Safety¹³ som utarbetats av Andrew Turnell och Steve Edwards är inriktad på att arbeta förändringsinriktat med föräldrar som brister i sin omsorg om sina barn. Metoden är utarbetad för att möjliggöra för myndigheter att hitta en samarbetsallians med föräldrar *samtidigt* som socialtjänsten fokuserar på föräldrarnas brister och hur det påverkar barnets utveckling och säkerhet. För att socialtjänsten skall kunna stötta föräldrar att påbörja en förändringsprocess behöver föräldrarna ha en visst förtroende för socialtjänsten. Kvalitén på informationen som inhämtats från föräldrarna är också avhängigt vilken tillit föräldrarna har till socialsekreteraren. Metoden för att nå ett bra samarbetsklimat med föräldrarna kallar Turnell och Edwards för *Partnership*. Partnership bygger bland annat på att se utredningen som en förändringsprocess, att se föräldrarna som värda att förhandla med och möta, och att uppmärksamma och försöka bygga vidare på små positiva förändringar.

För att öka flickans säkerhet behöver socialtjänsten prata med flickan och föräldrarna om vilken oro som föreligger och på detaljnivå försöka förstå vilka mönster som finns i familjen. I besöken är det viktigt att konkret benämna den oro som föreligger och exempelvis prata om våldssituationen, snarare än att prata om hur familjen fungerar på ett mer generellt plan. Det är viktigt att betona att även i arbetet med Partnership är grundprincipen att flickans säkerhet och behov alltid är i fokus. De resurser som socialtjänsten finner ökar inte nödvändigtvis skyddet för flickan. Att arbeta utifrån principerna om Partnership skall primärt ses som en *metod* i mötet med flickan, hennes föräldrar och nätverk, och ett sätt att inhämta information om flickans situation. Däremot fungerar det inte som ett sätt att bedöma flickans behov. När socialtjänsten bedömer flickans behov skall det göras utifrån en analys med hjälp av BBiC-triangeln (Se vidare under rubrik *Analys och Bedömning*).

¹³ Turnell & Edwards (1999)

Signs of Safety's grundelement

Signs of Safety's sex grundelement beskriver ett sätt att arbeta för att få till stånd ett så bra arbetsklimat som möjligt mellan socialsekreteraren och flickan, och mellan socialsekreteraren och föräldrarna. I mötet med föräldrarna eller flickan är det viktigt att socialsekreteraren respekterar de uttalanden som familjemedlemmarna gör, oavsett hur motsägelsefulla de verkar vara - utifrån inställningen att detta är det bästa svar som de kan ge. Med den inställningen kan uttalanden från flickan och hennes föräldrar användas och bli en start mot ett förändrat beteende. När en familjemedlem har gjort klart sin inställning är det viktigt att socialsekreteraren återkopplar det som sagts, för att vara säker på att man har förstått rätt, men också för att ge möjlighet att reflektera över det som han eller hon just har sagt: "Det verkar som om din inställning kan summeras som stämmer det?"

Om socialsekreteraren gör sitt yttersta för att förstå de inblandades beteende och uttalanden, skapar detta förutsättningar för att göra goda konsekvensanalyser för socialtjänstens fortsatta agerande, vilket leder till en säkrare planering för flickan.

1. Förstå och bekräfta varje familjemedlems position.

Det är viktigt att förstå vad varje familjemedlem anser om anledningen till att socialtjänsten inlett utredning. *Ex. Flickan har berättat för sin skolkurator att hon har blivit slagen hemma och är rädd för att bli bortgift under sommarlovet* (a), hur de förhåller sig till socialtjänsten (b) och hur de ser på möjliga lösningar (c). Nedan följer några frågor som man som socialsekreterare kan ställa för att få mer klarhet i ovanstående frågeställningar:

1a) Inställning till anmälan

När vi tittar på anmälan kan man se att både din dotter och hennes skolkurator är oroliga.

- Vilken är din bild av det som hänt?
- Hur skulle du beskriva det som händer i din familj just nu?
- Hur blir detta ett problem för dig?
- Vad tror du gör att hon berättar det som hon har berättat för oss?
- Hur förklarar du vad du gjort mot henne?
- Hur tror du din dotter skulle förklara det som hänt?
- I domen från Länsrätten stod det att deras bedömning var att ni brister i omsorgen då ni isolerar er flicka i hemmet. Är det av omsorg om henne som ni vill hålla henne hårt?

1 b) Inställning till socialtjänsten

- Tror ni att socialtjänsten kommer kunna hjälpa er familj?
- Vi tror att många skulle säga att socialtjänsten inte är intresserad av vad du har att säga. - Tror du att det är så?
- Uppfattar du det som att vi bara lyssnar på din dotter?
- Uppfattar du det som att vi bara lyssnar på dina föräldrar?

1 c) Inställning till möjliga lösningar

- Vissa kanske säger att man behöver placera din flicka i familjehem/ polisanmäla/ bryta kontakten med er under en tid/ gå i föräldrabehandlande samtal/ i den här situationen. Vad tycker ni om det?
- På vilket sätt tror du att flickans hemgående/placering i familjehem/föräldrastöd/ kontaktperson kommer vara hjälpsamt?

- Socialnämnden har beslutat att ansöka om LVU hos Länsrätten. Hur ser ni på det? Hur skulle du föreslå att dina föräldrar gjorde i den här situationen, för att du skall känna dig trygg? Vem skulle kunna förklara det för dem?
- Om er dotter inte vill komma på överenskommet umgänge med er föräldrar, på vilket sätt tror ni att ni skulle kunna övertyga socialtjänsten om att umgänget är tryggt och säkert för henne? Hur tror ni att vi skulle kunna övertyga er dotter om att umgänget kommer bli tryggt och säkert? Finns det någon annan som skulle kunna vara behjälplig?

2. Leta undantag exempel på när det inte brister i familjen kopplat till det aktuella problemet. Observera att frågor kring undantag endast kan ställas då det hos familjen finns ett erkännande av innehållet i anmälan eller av ett problemscenario kopplat till oro för flickan.

- Kan ni beskriva situationer då hon inte varit missnöjd med hur hon har det hemma?
- Har det någon gång funnits möjlighet att förhandla med släkten om vad din dotter skall få göra?
- Har du, som förälder, upplevt stunder då du känt att släktingarnas påtryckningar på er familj försvårar livet för dig?

3. Hitta styrkor och resurser.

I en utredning är det viktigt att också ställa frågor kring det som fungerar bra i familjen. Det bidrar till att hitta grogrund för positiva förändringar, men också för att ge hopp både till flickan och familjen, och till socialsekreteraren. Om även socialsekreteraren känner hopplöshet inför en flickas bekymmer, är risken stor att kontakten känns meningslös för samtliga inblandade. Att fråga efter det som fungerar i en familj skall inte uppfattas som ett försök att minimera oron, utan som ett försök att hitta förändringspotential hos föräldrarna och att finna hopp i flickans livssituation.

Exempel på frågor till föräldrar:

- Vi har fokuserat på svåra problem; för att balansera bilden vill du berätta om något som fungerar bra i er familj?
- Vad tycker du om med att vara förälder? Vad har du lärt dig?
- Vad tycker du om med din dotter? Vad är hon bra på?
- Kan du berätta om stunder då du kommer bra överens med din dotter? Vad tycker du om med dessa stunder?
- Vad tror du att hon skulle säga var det bästa med dig?
- Hur brukar ni lösa problem i familjen? Vem gör vad?
- Hur gör du för att hantera stress?
- Vem vänder du dig till när du har problem? Hur hjälper de dig?
- Vem kan hjälpa dig med detta specifika problem? Hur skulle de hjälpa dig?
- Det är tydligt att du har haft det svårt den senaste tiden. Hur har du orkat med allt? Vad har fått dig att orka gå vidare?
- Hur kommer det sig att du fortsätter att göra det bästa du kan för din dotter?

Exempel på frågor till flickan:

- Vad tycker du är bra med dina föräldrar och släktingar?
- Vad tycker du om att göra när du är med dina föräldrar eller släktingar?
- Vad tycker du om hos dig själv?
- Finns det någon i nätverket som du har förtroende för och som kan hjälpa dig?

- Finns det någon i ert nätverk som kan stötta dig i denna svåra situation?
- Vad är det som gör att du orkar kämpa vidare i en svår situation?

4. Fokusera på mål.

Det är viktigt att man som socialsekreterare försöker blicka framåt när man undersöker förändringsmöjligheterna för föräldrarna och flickan, och se till det liv som föräldrarna och flickan vill leva i framtiden. Om de vill arbeta för en positiv utveckling, hur kommer de att göra och leva istället? Hur kan socialtjänsten se att det negativa beteendet har upphört och hur kommer det märkas för flickan och för föräldrarna? Det är viktigt för föräldrarna att de vet vad som förväntas av dem för att kontakten med socialtjänsten skall avslutas.

Målen skall helst vara specifika mätbara och observerbara och om möjligt positivt formulerade. Det är viktigt att använda föräldrarna och flickans egna ord och inte tvinga fram formuleringar anpassade till socialtjänsten.

Exempel på familjens eller släktens mål:

- Vårt mål är att flickan ska komma hem till familjen.
- Vårt mål är att flickan inte ska ha sex innan hon gifter sig
- Vårt mål är att flickan skall gå i skolan.
- Vårt mål är att socialtjänsten inte skall vara inblandad i vår familj.

Exempel på flickans mål:

- Mitt mål är att ingen i min familj kallar mig för hora
- Mitt mål är att få gå i skolan.
- Mitt mål är att få vara ute till 20 på vardagar och 24 på helgen.
- Mitt mål är att få gå på tjejfester.
- Mitt mål är att bo själv.

När det gäller socialtjänstens mål eller villkor för vårdens upphörande kan vi ställa högre krav på hur de är formulerade och i största mån använda specifika och observerbara mål. Målen skall formuleras utifrån en risk och skyddsbedömning och i enlighet med BBIC. (se *Analys och Bedömning*) När det gäller en flicka som socialtjänsten känner stor oro för, och där föräldrarna tydligt måste visa för socialtjänsten att de garanterar flickans säkerhet, är det viktigt att också avtala med familjen om hur detta kommer att kontrolleras. Kontrollfunktioner för socialtjänsten kan exempelvis vara regelbundna enskilda samtal med flickan, regelbundna samtal med skolpersonal, fritidsledare och med speciella resurspersoner i nätverket.

Exempel på socialtjänstens mål/ Villkor för vårdens upphörande:

- Barnet skall inte utsättas för våld
- Barnet skall inte utsättas för hot om våld
- Barnet skall inte utsättas för allvarliga kränkningar.
- Barnet skall inte ingå äktenskap mot sin vilja.
- Barnet skall inte föras ur landet mot sin vilja.
- Barnet skall inte utsättas för könsstympning
- Barnet skall inte utsättas för inskränkningar i vardagen såsom isolering eller hård kontroll, som riskerar att skada barnets hälsa och utveckling.

Hur märker socialtjänsten att målen är uppnådda?

I enskilda samtal med flickan där hon kan berätta om en trygg hemsituation.

I enskilda samtal med flickan där hon kan berätta om umgängessituationer som fungerat väl.

Att flickan upplever att föräldrarna stödjer henne/accepterar hennes livsval.

Fritidsledare beskriver att flickan fungerar väl på fritidsgården och deltar i de fritidsaktiviteter hon vill.

Att skolan kan berätta om goda skolprestationer och att flickan verkar må bra.

Att andra professionella kan beskriva flickans situation som trygg.

Att skolpersonal vittnar om att flickan i högre grad får vara med på skolans aktiviteter.

Att föräldrarna och flickan vänder sig till socialtjänsten om konflikter uppstår.

Att föräldrarna följer uppgjorda planer kring umgänget.

Mål med insatser

Att föräldrar får en ökad förståelse för flickans situation

Att föräldrarna får en ökad förståelse för flickans agerande

Att föräldrarna hittar nya sätt att lösa konflikter utan att flickan blir rädd.

Att föräldrarna sätter gränser kopplade till flickans ålder och mognad.

Att flickan känner trygghet i hemmet.

Att flickan känner sig uppskattad och uppmuntrad utifrån den hon är.

Att flickan upplever att hennes önskningar och val blir lyssnade till och respekteras.

Att flickan har en fritid där hon upplever att hon får möjlighet att utvecklas socialt.

Se sedan hur föräldrarna och flickans mål stämmer överens med socialtjänstens mål. Kan de kombineras? Se vidare under rubrik SÄKERHETSPLANERING

5. Inhämta information till bedömning; säkerhetsfaktorer och framsteg.

Genom att ställa skalfrågor får socialtjänsten en bra bild av var flickan och familjen befinner sig i processen, om förändringen är annalkande eller om positionerna är låsta i familjen. En bra skalfråga som socialsekreteraren kan ställa till samtliga i familjen är:

- På en skala mellan 0 – 10, där 10 är precis som du vill att det ska vara och 0 är att livet inte kunde vara värre, var skulle du placera dig själv/ din familj / din mamma/ din pappa/ din dotter/ din farbror idag.

För att få en bild av hur flickan och övriga i familjen ser på säkerheten för flickan kan socialtjänsten använda följande skalfrågor:

- Om 10 betyder att du är säker på att du kommer få välja din egen partner och 0 betyder att dina föräldrar kommer att tvinga dig, var befinner du dig idag?
- Om 10 betyder att din dotter kan vara helt trygg i hemmet och 0 betyder att din dotter kommer att bli slagen igen, var på skalan skulle du placera dig i dagsläget? Vad tror du att din dotter skulle svara på den frågan?
- Om 10 betyder att familjen respekterar dig utifrån de val du vill göra 0 betyder att familjen betar sig som förut och du är rädd för dem, var befinner du dig i dag?

När de har placerat sig någonstans på skalan får socialsekreteraren tillfälle att ställa följdfrågor:

- Ge tre skäl till att du har placerat dig på 2 och inte på 1? (Detaljnivå)
- Vad skulle få dig att gå till 2,5?

- Hur skulle din syster/mamma/pappa/dotter märka på dig att du skulle kommit upp ett steg på skalan?

6. Inhämta information till bedömning; förmåga, vilja och tilltro till förändring.

För att underlätta tillsättandet av insatser eller genomföra utredningar och förändra situationen för flickan till det bättre behöver socialsekreteraren ta hänsyn till tre faktorer.

Flickans och föräldrarnas vilja

För att utröna klienternas vilja kan socialsekreteraren ställa frågor som:

- På en skala mellan 0 -10 där 10 är att du gör vad som helst för att ditt barn skall känna sig mer trygg hemma och 0 att du inte är villig att göra någonting. Var skulle du placera sig idag?
- Om Länsrätten skulle besluta att ditt barn skall placeras i familjehem hur villig skulle du vara att fortsätta arbeta med att få en bättre relation med din dotter? Där 0 betyder att du inte kommer att delta på fler möten och 10 betyder att du skulle göra allt som stod i din makt?

Flickan och föräldrarnas kapacitet och möjlighet att agera för en förändring

- På en skala mellan 0-10 vilken möjlighet har du att följa den planering socialtjänsten gjort? Har du möjlighet att följa delar av planeringen? Vilka?
- På en skala mellan 0-10 vilken möjlighet har du att agera för sin dotters säkerhet?
- På en skala mellan 0 -10 vilken är ert handlingsutrymme gentemot släktens vilja?
- Vem kan hjälpa dig att nå förändring?
- På en skala 0-10 hur stor kontroll upplever du att du har över situationen?
- Vi ser att du verkligen vill att flickan ska få gifta sig med vem hon vill och du vill göra allt för att det ska hända. På en skala mellan 0-10, vilken möjlighet upplever du att du har att påverka detta på egen hand?

Flickans och föräldrarnas tilltro till att förändring är möjlig

- På en skala mellan 0 -10 där 10 betyder att det kommer att ske en förändring i familjen och 0 betyder att du inte tror att förändring är möjlig var skulle du placera dig idag?
- På en skala mellan 0-10 vilken tilltro har du till att din familj kan göra något åt den svåra situationen och göra livet säkrare för flickan? Finns det något som ökar din tilltro till förändring?
- Om vi talar om familjebehandling. På en skala mellan 0 -10, hur säker är du på att det kommer göra saken bättre?

Verktyg

- Bladderblock- Att tillsammans med flickan eller föräldrarna formulera anledning till oro och vilka riskfaktorer respektive säkerhetsfaktorer som finns runt flickan.(se Turnell Edwards, *Signs of Safety*, 1999)¹⁴
- Livslinjen ger en bild av flickans eller föräldrarnas uppväxt och liv.
- Nätverkskarta ger en bild av flickans nätverk, samt vilka som flickan ser som stöd respektive hot.
- Dygnsklockan ger en bild av flickans och familjens vardag.

¹⁴ Turnell & Edwards (1999)

- "De tre husen" ger en bild av vad flickan ser som bra respektive dåligt i sitt liv och framför allt hur hennes egna önskningar om en framtid ser ut.¹⁵

Signs of Safety betonar vikten av att den information som framkommer under mötena med familjen skall värderas kopplat till socialtjänstens oro för flickan. Det kan framkomma många positiva egenskaper hos föräldrarna, men om dessa inte minskar den specifika oron behöver socialtjänsten fortsätta skydda flickan och fortsätta att arbeta med föräldrarna. Under utredningens gång behövs informationen analyseras och riskbedömningen göras kontinuerligt. (se vidare under rubrik *Analys och bedömning*)

¹⁵ Weld & Greening (2005)

RISK OCH SKYDDSAKTORER I HEDERSRELATERADE ÄRENDEN

När vi möter familjer där flickor utsätts för hedersrelaterat förtryck brister det oftast i föräldraförmågan och i basen i flickans BBiC- triangel. Flickan kan också ha egna särskilda behov på grund av att hon blivit utsatt för hot och kränkningar och i vissa fall våld. Flickan kan också ha en egen problematik i form, såsom missbruk, självskadande eller annat destruktivt beteende. Det blir nu viktigt att se hur de olika delarna av triangel samspelar, alltså hur flickans behov tillgodoses av föräldrarna i den situation hon befinner sig i.

Nedan följer riskfaktorer och skyddande faktorer när det gäller hedersrelaterat förtryck av flickor. Risk och skydds faktorerna är framtagna med hjälp av Lärjedalens handlingsplan och Henrik Belfrages riskbedömningsmanual Patriark (Se referenslista) samt erfarenheter från utredningsgruppen i Spånga-Tensta och kunskap hämtad från Wikan (2004), Sjögren (1993), Schlyter (2004) Jämteborn (2005).

Det är viktigt att återigen betona att en enskild riskfaktor, såsom risk för allvarligt eller dödligt våld eller risk för att flickan blir förd ut ur landet mot sin vilja, kan vara tillräckligt för att socialtjänsten måste agera.

Riskfaktorer

Riskfaktorer avseende Familj och Miljö

- Starkt patriarkal familjestruktur¹⁶
- Familjens/Släktens/Kollektivets vilja går före individens vilja
- Äktenskap som ingås i familjen/släkten är vanligtvis arrangerade.¹⁷
- Familjen ger uttryck för attityder eller traditioner som stödjer eller ursäktar hedersrelaterat förtryck (såsom tvångsäktenskap/hög grad av kontroll/äggande rätt/sexuell svartsjuka)¹⁸
- Familjen kommer från en geografisk region där hedersrelaterat våld, arrangerade/tvångsäktenskap eller könsstympning förekommer.¹⁹
- Stark kontroll och ryktesspridning utifrån normer och traditioner, såsom heder och skam.²⁰
- Släkten/familjen bagatelliserar eller förnekar det förtryck som flickan har utsatts för (förnekar helt, skyller på flickan, eller tonar ner eller förnekar konsekvenserna av förtrycket)²¹
- Släktens/familjens upplevda grad av kränkning är hög (exempelvis händelser vid inträde till puberteten)²²
- Symbolvärdet av den upplevda kränkningen är hög²³
- Familjen/släkten utsätter flickan för hot, stark kontroll, kränkningar, fysisk/psykisk misshandel.²⁴
- Flera inom familjen/släkten utsätter flickan för hot och våld.²⁵

¹⁶ PATRIARK, Belfrage (2005)

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Jämteborn (2005)

²¹ PATRIARK, Belfrage (2005)

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ PATRIARK, Belfrage (2005)

- Individer i familjen/släkten är tidigare dömda eller skäligen misstänkta för våldsbrott.²⁶
- Individer i familjen/släkten har tillgång till vapen²⁷
- Konkreta planer på äktenskap mot flickans vilja
- Konkreta planer på att mot flickans vilja sända flickan till familjens hemland
- Konkreta planer på att utsätta flickan för könsstympning
- Familjen har få sociala kontakter och stödpersoner utanför familjen
- Familjen är dåligt förankrad i samhället (såsom arbetslöshet).²⁸
- Familjen har en låg grad av, eller ovilja till, kulturell integration i Sverige²⁹
- Familjen har bristande språkkunskaper i svenska³⁰
- Familjen bor i ett segregat bostadsområde³¹
- Familjen har dålig ekonomi

Riskfaktorer avseende Föräldrarnas förmåga

- Det finns planer på att döda flickan.³²
- Föräldrarna är dömda eller skäligen misstänkta för våldskriminalitet³³
- Föräldrarna utsätter flickan för fysisk misshandel.³⁴
- Föräldrarna riktar uttalade eller förtäckta hot om våld
- Flickan har synliga skador³⁵
- Flickan har utsatts för våld med medicinsk behandling eller kontroll som följd, eller som borde medföra sådan.³⁶
- Föräldrarna utsätter flickan för stark kontroll, kränkningar och/eller psykisk misshandel.³⁷
- Föräldrarna riktar hot om att utesluta flickan känslomässigt/att utesluta flickan från familjen.³⁸
- Föräldrarna skyddar inte, eller förmår inte skydda, flickan från släktens påtryckningar.
- Det förekommer våld mellan föräldrarna.
- Föräldrarna kontrollerar flickan avseende fritid, klädsel, kamratumgänge, tider utan hänsyn till flickans ålder och mognad
- Föräldrarna har en hedersrelaterad syn på kön och sexualitet³⁹
- Begränsningen och kontrollen för flickan ökar med stigande ålder
- Hoten och våldet mot flickan har ökat successivt⁴⁰
- Föräldrarna accepterar inte att flickan har en partner
- Flickan är redan bortgift eller förlovad mot sin vilja

²⁶Ibid.

²⁷Ibid

²⁸Darvishpour (2007)

²⁹PATRIARK, Belfrage (2005)

³⁰Ibid.

³¹Ibid.

³²Ibid.

³³Ibid.

³⁴Ibid.

³⁵Ibid.

³⁶Ibid.

³⁷Ibid.

³⁸Ibid.

³⁹Ibid.

⁴⁰Ibid.

- Föräldrarna har auktoritära uppfostringsmetoder
- Gränsöverskridningar och regelbrott bestraffas genom hot och våld
- Föräldrarna har tidigare använt våld mot barnen i familjen
- Barn i familjen har tidigare varit aktuella för utredning utifrån misstanke om att de far illa i hemmet
- Missbruk eller psykisk sjukdom hos föräldrarna⁴¹
- Det förekommer allvarliga konflikter och våld mellan föräldrarna
- Föräldrarna har stora egna problem⁴²
- Föräldrarna är traumatiserade
- Dålig känslomässig kontakt mellan föräldrar och barn.
- Flickan har inget stöd inom familjen från föräldrar och syskon.
- Föräldrarna brister i att uppmuntra och stimulera flickan.

Riskfaktorer avseende flickans beteende

När flickans behov av skydd och stöd från socialtjänsten skall utredas måste även flickans eget beteende beaktas. Det handlar inte om att skuldbelägga flickan för den livssituation hon befinner sig i, utan att i största möjliga mån skydda henne från de risker hon utsätts för. Ett beteende hos flickan som i situationen kan ses som frisk och sund, såsom modet att protestera mot förtryck, kan också öka risken för att hon skall utsättas för våld.

Riskfaktorer som skall tas i beaktande och bedömas i relation till flickans ålder och mognad är:

- Flickan är ambivalent till det skydd som hon erhåller, såsom placering i skyddat boende⁴³
- Flickan minimerar eller förnekar beteendet hos dem som kontrollerar/utsätter henne för våld⁴⁴
- Flickan anser att kontrollen/våldet hon utsätts för till viss del är befogat⁴⁵
- Flickan minimerar eller förnekar risken för våld⁴⁶
- Flickan klandrar sig själv⁴⁷
- Flickan tar tillbaka tidigare lämnade uppgifter/anmälningar⁴⁸
- Flickan känner ansvar och oro för närstående personer i hemmet, såsom syskon, föräldrar och släktingar⁴⁹
- Flickans livssituation ger inte adekvat säkerhet⁵⁰
- Flickan följer inte uppgjorda säkerhetsrutiner⁵¹

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

- Flickan vågar av rädsla inte följa skyddsplaner⁵²
 - Flickan saknar möjlighet, förmåga eller motivation att söka skydd och stöd⁵³
 - Flickan är okunnig om lagar, rättigheter och hjälporganisationer⁵⁴
 - Flickan har svårt att göra sig förstådd/har bristande kunskaper i svenska.⁵⁵
 - Flickan bryter mot familjens normer och värderingar utan att vara medveten om konsekvenserna⁵⁶
 - Flickans uppträdande mot de som kontrollerar henne är så inkonsekvent att det kan äventyra hennes säkerhet⁵⁷
-
- Flickans beteende präglas av impulsivitet
 - Flickans beteende präglas av aggressivitet
 - Flickan är panikslagen⁵⁸
 - Flickan har en partner som inte accepteras
 - Flickan är homo-, bi-, eller transsexuell
 - Flickan har kognitiva och utvecklingsmässiga svårigheter
 - Flickan har skolproblem
 - Flickan har få eller inga fritidsaktiviteter
 - Flickan har kamrater som kontrollerar och bevakar henne
 - Flickan har utsatts för sexuella övergrepp
 - Flickan är gravid
 - Flickan saknar möjlighet, förmåga eller vilja att umgås med andra⁵⁹
 - Flickan har få eller inga kamratkontakter⁶⁰
 - Flickan har bristande social kompetens⁶¹
-
- Flickan har antisociala kamrater, med missbruk eller annat destruktivt beteende
 - Flickan vistas i riskfyllda miljöer
 - Flickan är orolig och ångestladdad⁶²
 - Flickan är deprimerad och bräcklig⁶³
 - Flickan missbrukar alkohol/droger/läkemedel⁶⁴
 - Flickan har självmordstankar⁶⁵
 - Flickan har självskadebeteende⁶⁶

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

Skyddande faktorer

Vid bedömningen av flickans behov av stöd från socialtjänsten skall också de skyddande faktorer som finns runt flickan tas i beaktande, såväl flickans egna resurser som de förmågor som finns hos flickans föräldrar och i flickans Familj och Miljö. Det är dock viktigt att här påtala att det är skillnad mellan skyddsfaktorer och andra positiva faktorer och styrkor i flickans situation. En *skyddsfaktor*, såsom att föräldrarna tydligt tar avstånd från släktingar som utsätter flickan för förtryck och våld, kan vara tillräcklig för att flickans behov skall tillgodoses (såvida detta bedöms säkerställa flickans säkerhet över tid). *Positiva faktorer*, såsom att flickan får studera, är en faktor som socialtjänsten kan bygga vidare på, men utgör i sig inte en avgörande säkerhet för flickan, om oron för flickans utveckling inte främst gäller området utbildning. Likaså innebär *frånvaro av risk*, såsom att föräldrarna inte är dömda för våldsbrott, inte i sig en skyddsfaktor för flickan. Vi har här inte särskiljt skyddande faktorer från positiva faktorer, eftersom det skiljer sig beroende på vari oron för flickans utveckling består. För att utgöra ett skydd måste de skyddande faktorer som finns runt flickan vara intimt sammankopplade med de riskfaktorer som riskerar att skada flickans hälsa och utveckling.

Skyddande och positiva faktorer avseende Familj och Miljö

- Det finns personer i flickans privata nätverk som stödjer flickan utifrån det flickan själv vill
- Det finns personer i flickans privata nätverk som kan skydda flickan från hot, våld och påtryckningar från föräldrar eller släktingar
- Det finns personer i nätverket som ser och bekräftar flickans utsatta position
- Nätverket runt flickan försvarar inte hedersrelaterade värderingar och normer
- Flickan har nära och goda relationer i sitt professionella nätverk.
- Flickan har ett socialt stöd och skyddsnät som ser och uppmärksammar flickans mående och situation

Skyddande och positiva faktorer avseende Föräldrarnas förmåga

- Modern och/eller fadern låter flickan utvecklas till den individ hon vill vara och accepterar hennes beslut och livsval gällande utbildning, vänner, klädsel, utseende, eventuell partner.
- Modern och/eller fadern kan skydda flickan från negativa påtryckningar från släkten.
- Modern och fadern har förståelse för flickans utsatthet.
- Modern och fadern uppvisar ambivalens och tvivel avseende deras egen föräldraförmåga.
- Modern och fadern uppvisar en nyfikenhet, visar förståelse och/eller blir känslomässigt berörda inför flickans berättelse om sin hemsituation
- Modern och fadern är öppna gentemot socialtjänsten och försöker att svara ärligt på socialtjänstens frågor.
- Modern och/eller fadern söker sig till socialtjänsten för att få hjälp och stöd i sin situation
- Modern och/eller fadern upplever att de får hjälp från socialtjänsten
- Modern och/eller fadern tillmötesgår flickans önskemål och livsval över tid.
- Föräldrar som kan se och tillgodose flickans grundläggande behov (mat, kläder, hygien)
- Föräldrarna har demokratiska uppfostringsmetoder
- Föräldrarna delar socialtjänstens problemdefinition.
- Föräldrarnas är villiga att samarbeta med socialtjänsten och vill trygga flickan i hemmet.

Skyddande och positiva faktorer hos flickan

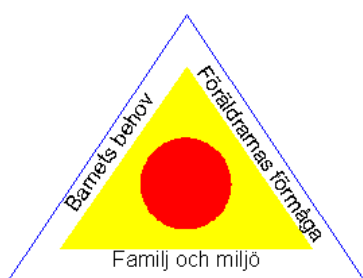
- Flickan står fast vid sin historia
- Flickans agerande är genomtänkt och adekvat
- Flickan kan uttrycka hur hon vill ha det i framtiden
- Flickan hyser hopp om framtiden
- Flickan kan beskriva och analysera sina föräldrars beteende på ett utförligt sätt
- Flickan har godkännet om hur släkten fungerar
- Flickan söker hjälp när hon behöver
- Flickan känner tillit till de stödpersoner hon möter
- Flickan har lätt att uttrycka sina känslor
- Flickan har god intellektuell och kognitiv förmåga
- Flickan har god social förmåga
- Flickan är duktig i skolan
- Flickan har en aktiv fritid och goda fritidsintressen
- Flickan har goda kamratrelationer och socialt fungerande nätverk

ANALYS OCH BEDÖMNING

Analys

Under utredningen samlas information in gällande alla sidor i BBIC triangeln: basen barnets behovsområden och föräldrarnas förmåga. Informationen kommer från flickan själv, föräldrarna, släktingar och andra i familjens nätverk samt de professionella som känner till barnets levnadsförhållanden. En utredning skall resultera i och visa på följande aspekter:

- En analys av barnets behov, och föräldrarnas förmåga att tillgodose dessa inom ramen för familjen.
- Identifiera behov av eventuella insatser för att säkerställa barnets välbefinnande utifrån triangelns olika sidor.

BBIC- triangeln som verktyg vid analys

När bedömningen är att barnets triangel är balanserad föreligger det ingen oro för barnets utveckling. Socialtjänsten kan avsluta ärendet utan att familjen får del av socialtjänstens insatser, eftersom barnets behov blir tillgodosedda från föräldrarna i den familj och miljö barnet befinner sig i. (Såvida man inte kan se att situationen inom kort kan komma att kraftigt förändras till det sämre och det är befogat med förebyggande insatser). En bristande föräldraförmåga kan kompenseras av en trygg bas, såsom att det finns ett fungerande och stabilt nätverk kring barnet. En för barnet svår miljö kan på samma vis kompenseras av att föräldrarna har god föräldraförmåga.

Inom ramen för socialtjänsten arbetar vi ofta med barn som har behov som inte tillgodoses fullt ut. Det finns således brister i barnets triangel. Olika barn har olika stora behov, och varje barn har en unik triangel. En triangel som tillgodoser ett barns behov kan brista avseende ett annat barn i samma familj. Ett barn kan också ha stora behov och behöva del av socialtjänstens insatser utan att föräldrarna eller basen brister. Detta kan vara ett barn med handikapp eller som har traumatiska upplevelser från tidigare.

I varje familjesystem finns både resurser och brister. Forskning avseende barnavårdsutredningar⁶⁷ har visat att det finns risk för att socialsekreterare övervärderar föräldrarnas förmåga, eller inte lägger tillräcklig vikt vid de risker som barnet utsätts för. Forskning har också påvisat att det finns risk att socialsekreterare alltför tidigt i utredningsarbetet låser sig vid en problembild, och sedan söker information kring barnet som bekräftar socialsekreterarens hypotes. Då blir bilden av barnets situation onyanserat kritisk och socialsekreteraren ser inte möjligheterna som eventuella insatser kan bygga på. Dessutom går ett gott samarbete med familjen förlorat, vilket är av stor vikt om socialtjänsten på ett bra sätt skall kunna ge stöd till ett barn eller en familj. Såväl en alltför god tilltro till att barnets behov är tillgodosedda, som en alltför kritisk granskning av barnets situation, kan leda till allvarliga konsekvenser för barnet. Socialtjänstens analys och bedömning av barnets situation kan vara avgörande för ett barns fortsatta utveckling.

Visuellt kan triangeln fungera som ett stöd för socialsekreteraren i analysen av behovet av insatser. Den kan också vara en pedagogisk hjälp för familjen att förstå socialtjänstens utredning och vad den resulterar i. Basen påverkar föräldraförmågan som i sin tur påverkar flickans behov. Exempel: En flickas släktingar vill att flickan skall könsstympas. Släktingarna utövar påtryckning på föräldrarna, som planerar för att ingreppet skall genomföras. Slakten (Familj och Miljö; Familjenätverk) påverkar således föräldrarnas förmåga att skydda barnet (Föräldrarnas förmåga; Säkerhet) vilket riskerar att utsätta barnet för skada (Barnets behov; Hälsa).

Analysens omfattning

Men hjälp av analysen skall utredningens frågeställningar besvaras för att klargöra flickans behov och huruvida flickan behöver skydd eller stöd från socialtjänsten.

I analysen skall socialsekreteraren ta ställning till följande:

- Identifiera styrkor och svårigheter när det gäller flickans behov, vårdnadshavarens förmåga och faktorer i familj och miljö. (Se rubrik *Risk och Skyddsfaktorer i hedersrelaterade ärenden*.)
- Analysera interaktionen mellan dessa tre områden och hur de påverkar flickan.
- Identifiera mönster och förändringar med hänsyn till flickans, föräldrarnas och familjens historia. Med hjälp av familjens historia analyseras eventuella upprepningssmönster samt hur och i vilken riktning föräldrarnas förmåga att tillgodose flickans behov utvecklas över tid. Går flickans utveckling i positiv eller negativ riktning? Ökar eller minskar förtryck och kränkningar av flickan?
- Vilka förklaringar finns till olika problem och omständigheter? Vilka faktorer påverkar flickans utveckling och föräldrarnas förmåga, och samspelet dem emellan?
- Föräldrarnas och flickans insikt, motivation och förmåga till förändring. (Se punkt 5 och 6 under rubrik *Signs of Safety*)

⁶⁷ Dahlberg och Forsell (2005)

Det är i analysen viktigt att särskilt fundera över om flickan och föräldrarna har olika versioner av flickans behov och situation. Vad kan de olika bilderna stå för? Vad finns det för olika anledningar till att versionerna är olika? Vad finns det för olika risker med att grunda utredningens resultat, val av insats, stöd eller skydd, på vårdnadshavarnas bild av situationen? Likaså om flickan har ändrat sin ståndpunkt under utredningstiden, och inte längre står för de risker som hon berättade om under utredningens början. Hur stort ansvar kan man lägga på flickan? I vilken grad måste socialtjänsten stå fast vid den ursprungliga bedömningen avseende flickans behov av skydd och stöd?

Bedömning

När socialtjänsten gjort en analys av orsakssamband och identifierat risk och säkerhetsfaktorer behöver nu socialtjänsten göra en risk- och säkerhetsbedömning. I bedömningen tar gruppchefen tillsammans med socialsekreterarna ställning till hur socialtjänsten skall gå vidare. Kan utredningen avslutas utan insats? Vilka åtgärder skall planeras? På vilket sätt behöver tillsatta insatser följas upp? Garanterar samtycke flickans säkerhet för flickan, eller måste vården säkerställas med stöd av LVU?

Det är viktigt att i bedömningen argumentera för och emot olika övervägda vårdalternativ. Vilka är riskerna för flickans hälsa och utveckling om inga skyddsåtgärder vidtas? Finns det risk för allvarligt eller dödligt våld? Vad kan konsekvenserna för flickan bli av olika former av insatser? Hur påverkas flickans säkerhet och psykiska utveckling på kort och lång sikt?

I texten nedan har vi utgått både från det som står skrivet om tillvägagångssätt vid riskbedömningar i BBIC grundbok⁶⁸ och BBIC- att knäcka koden⁶⁹, samt i Signs of Safety.⁷⁰

Nedan följer en beskrivning av vilka steg som socialtjänsten behöver ta för att göra en kvalificerad riskbedömning.

Nedan följer en modell som kan vara användbar i arbetet med att göra en kvalificerad riskbedömning avseende ärenden som gäller hedersrelaterad problematik.

1. Lista *aktuella, historiska och framtida* riskfaktorer. Skriv också ned eventuella tidigare insatser som familjens beviljats som inte fungerat. Utgå från BBiC- analysen och de risk- och säkerhetsfaktorer som identifierats i det aktuella ärendet.
2. Lista aktuella målformuleringar och skyddsfaktorer, undantag till omsorgsbrist, styrkor och resurser, flickans och familjens vilja till förändring. Skriv också ned eventuella tidigare insatser som familjens beviljats, som har fungerat. Utgå från BBiC- analysen och de risk- och säkerhetsfaktorer som identifierats i det aktuella ärendet.
3. Bedöm framtida risk för flickan utifrån punkt 1 och 2 genom följande frågeställning:
 - Var placerar socialtjänsten sig på en skala mellan 0- 10, om 10 betyder att det är tillräckligt för att avsluta ärendet utan insats och 0 betyder att flickans utveckling riskerar att allvarligt skadas?

⁶⁸ Socialstyrelsen: Grundbok – Barns behov i centrum (2006)

⁶⁹ Dahlberg och Forsell, Att knäcka koden – Barns behov i centrum (2005)

⁷⁰ Turnell och Edwards (1999)

- Följ upp svaret på ovanstående fråga med minst tre följdfrågor för att på detaljnivå analysera på vilka grunder bedömningen görs.

4. Bedöm ärendets allvarlighetsgrad och socialtjänstens inblandning utifrån följande frågeställning:

- Var placerar socialtjänsten sig på en skala mellan 0 -10, där 10 betyder att socialtjänsten inte behöver agera och 0 betyder att detta är den allvarligaste formen av skada som ett barn kan bli utsatt för? Även detta skall följas upp av följdfrågor för att analysera på vilka grunder bedömningen görs.

Socialtjänsten har nu gjort en riskbedömning och behöver arbeta vidare utifrån det som framkommit. Om resultatet av risk- och säkerhetsbedömningen är att det finns risk för att barnets hälsa och utveckling utsätts för fara, samt att oron ligger inom ramen för socialtjänstens arbetsområde, går vi vidare till punkt 5. Annars kan utredning avslutas utan insats, om familjen inte önskar stöd på eget initiativ.

5. Mål på lång sikt/ villkor för vårdens upphörande

Socialtjänsten har nu tagit ställning och behöver formulera mål för sin kontakt med familjen och flickan, utifrån den oro som föreligger. När socialtjänstens mål formuleras skall detta anpassas till rubrikerna i BBiC- triangeln. ***Målen skall hänga tydligt samman med de risker som framkommit under analysen.*** I målformuleringen får socialtjänsten hjälp av följande fråga:

- Vad behöver hända för att flickan och föräldrarna skall kunna avsluta en tvingande kontakt med socialtjänsten?

Dessa mål skall formuleras tydligt, så långt som möjligt vara positivt formulerade, detaljerade och mätbara. Se vidare för exempel under rubriken Fokusera på mål s. 21

6. Vilka mål har flickan? Detta skall tas fram med flickan i enskilda samtal. Flickan kan också få stöd i att formulera sina mål av en stödperson. Se vidare under rubriken Fokusera på mål s. 21

7. Vilka mål har föräldrarna? Har modern och fadern olika mål? Detta skall tas fram under besök med föräldrarna enskilt och tillsammans. Se vidare under rubriken Fokusera på mål s 21.

8. Mål på kort sikt

I nästa steg behöver socialtjänsten ha indikationer på om arbetet med flickan och familjen går i positiv riktning och säkerheten för flickan ökar eller minskar.

- Vad skulle behöva hända för att socialtjänsten skulle bedöma att ett litet framsteg har gjorts?
- Hur skulle socialtjänsten märka att föräldrarna i högre grad respekterar flickans vilja och integritet?
- Hur skulle socialtjänsten märka att flickan i högre grad känner sig respekterad?

Exempel på detta kan vara:

Föräldrarna kommer på avtalade möten.

Utredande socialsekreterare hittar ett sätt att kommunicera villkor för vårdens upphörande till föräldrarna.

Familjebehandlaren har etablerat en fungerande kontakt med familjen.

Föräldrarna reflekterar över hur deras agerande påverkar flickans beteende.
Föräldrarna delger socialtjänsten problem som har uppstått i relationen med flickan.
Föräldrarna beskriver ett ökat förtroende för socialtjänsten.

SÄKERHETSPLANERING

Metod för att planera insatser och öka säkerheten för barnet - En ofta påtvingad utredningsprocess

Att arbeta i ärenden med hedersrelaterad problematik är ofta dramatiskt och motsägelsefullt. Oron för flickan är hög, socialtjänstens ansvar stort, och föräldrarna och flickan kan förmedla helt olika bilder av det som hänt. Flickan kan vara livrädd vid ett tillfälle och längta hem vid ett annat. Föräldrarna kan "gå med på allt" som socialtjänsten vill, och efter några dagar vara helt ointresserade av kontakt med socialtjänsten. Det förekommer med stor sannolikhet diskussioner i familjen och nätverket och mellan flickan och föräldrarna som socialtjänsten inte har kännedom om. Ärendena består inte sällan av flera parter som ger olika bilder; - flickan - modern – fadern - inflytelserika personer i släkten - anmälaren. Detta komplicerar socialtjänstens planering och konsekvensanalys.

För att åstadkomma en planering som fungerar väl och skyddar flickan över tid, vare sig det handlar om att placera flickan utanför familjen, ha insatser i hemmet eller avsluta utan insats är ett nära samarbete med flickan å ena sidan och föräldrarna å andra sidan nödvändigt. Det är viktigt att socialtjänstens planering gällande flickan och hennes föräldrar diskuteras i detalj, enskilt och om möjligt även tillsammans. Detta för att det är flickan, föräldrarna och nätverket som ska genomföra planeringen. Det kan ofta i ärenden rörande omsorgsbrist uppstå en situation där föräldrarna eller flickan upplever att de är maktlösa och går med på en planering utan att de har för avsikt att genomföra den, eller utan att de ens förstår syftet med planeringen. Det är därför viktigt att göra föräldrarna och flickan så delaktiga som möjligt i utformningen av såväl utredningsarbetet som eventuella insatser. Ett sätt är att i första hand undersöka flickans och föräldrarnas perspektiv på problemet, socialtjänsten och föreslagna lösningar samt vad de själva vill och om de tror sig kunna genomföra det som de själva vill. (se vidare under rubrik Förstå och bekräfta varje familjemedlems position.

När utredaren tagit reda på detta behöver socialtjänsten göra en bedömning huruvida socialtjänsten har **tilltro** till familjens möjligheter att arbeta för flickans hälsa och positiva utveckling. För att kunna ta ställning till detta behöver en analys och bedömning ha gjorts kring vad flickan behöver och föräldrarna och nätverkets förmåga att tillgodose flickans behov (se *Analys och Bedömning*.) Om planeringen inte är den som familjen och/eller flickan önskar är det viktigt att undersöka hur familjen ställer sig till den planeringen. Viktigt att tänka på är att formulera och tydligt kommunicera till flickan och föräldrarna vad socialtjänsten behöver se och vad som behöver uppnås, på detaljnivå, för att avsluta en tvingande kontakt. Socialtjänsten behöver också överväga konsekvenserna av olika insatser och göra en riskbedömning och konsekvensanalyser av möjliga scenarier. (se *Analys och bedömning*)

När socialtjänsten skall ta ställning till planeringen av insatser och öka möjligheten för flickan och familjen att genomföra planeringen i enlighet med flickans säkerhet kan socialtjänsten med fördel använda punkterna nedan.

- I planeringen av insatserna är det viktigt att försöka få med så mycket som möjligt av föräldrarnas respektive flickans egna styrkor och resurser, utan att äventyra flickans säkerhet.
- Uppmuntra det som föräldrarna respektive flickan redan gör för att skapa en säker miljö för flickan, försök att poängtera undantag till omsorgsbrist.
- Försök inkludera föräldrarnas respektive flickans förslag till lösningar i den mån det är möjligt.
- Poängtera föräldrarnas respektive flickans egna mål, i de fall som socialtjänsten bedömer att de målen ökar säkerheten för flickan.
- Använd de personer som vill och kan agera för flickans säkerhet runt familjen och inom familjen.
- Fortsätt undersöka de inblandades inställning till problemet, mål och förväntningar under utredningens gång.
- Uppmuntra de i familjen som arbetar mot familjens positiva mål eller socialtjänstens mål.

Under planering och genomförande av insatser behöver socialtjänsten kontinuerligt göra nya riskbedömningar, utifrån den information som framkommer under möten. Det är viktigt att från början planera in tidsbundna uppföljningar, när familjen beviljas en insats.

När det föreligger hög risk för att flickan utsätts för allvarligt våld behöver socialtjänsten göra en säkerhetsplanering med flickan, utan föräldrarnas vetskap. Socialtjänsten behöver då konsultera polisen, som skall göra en polisiär bedömning av vilka skyddsåtgärder som måste vidtas.

Risker att beakta under utredningsprocessen när det gäller hedersrelaterade ärenden

Att särskilt beakta i hedersrelaterade ärenden är konsekvenserna av att prata med föräldrarna om det flickan berättat om våld och hot. Är flickan skyddad från hot och våld under utredningsprocessen. Får hon prata med socialtjänsten? Om flickan vill lämna familjen och bryta med familjen förstår hon konsekvenserna av detta handlande? Om hon vill lämna familjen, kan hon ha kontakt med någon i familjen och hur kan i så fall dessa relationer upprätthållas och förstärkas?

Om socialtjänsten behöver placera flickan under utredningen är det viktigt att beakta att föräldrarnas förtroende för socialtjänsten sjunker. Socialtjänsten behöver då lägga ned mycket tid för att upprätta förtroende hos föräldrarna, och visa att vi lyssnar på vad de har att säga, att de är värda att möta, även om vi fortsatt är tydliga i att vi måste vara säkra på att flickan är skyddad. På samma vis behöver socialtjänsten upprätta ett förtroende hos flickan, om vi inte agerar i enlighet med flickans vilja, genom att visa att vi finns kvar så länge som hon är orolig att utsättas för fara eller kränkande behandling.

Ytterligare en risk är att flickan går hem i smyg även då socialtjänsten försökt skydda henne från föräldrarna eller omvänt, att flickan vägrar träffa familjen även om det är under säkra omständigheter.

Det är inte ovanligt i denna typ av ärenden att föräldrarna helt eller delvis förnekar att det föreligger omsorgsbrister eller orimlig kontroll av flickan. Det är lättare att arbeta med föräldrar som medger att socialtjänstens oro stämmer, men det behöver inte betyda att det är säkrare för flickan. Det är också viktigt att komma ihåg, och våga tro på, att även förnekande föräldrar kan förändras och ändra uppfattning under utredningens gång.

INSATSER

Innan socialsekreteraren kan ta ställning till vilka insatser som skall föreslås, skall socialsekreteraren ha gjort en analys, bedömning och säkerhetsplanering i ärendet.

Utredning och Förhandsbedömning kan, som vi tidigare beskrivit resultera i följande slutsatser:

- Flickan och familjen bedöms inte ha behov av skydd eller stöd från socialtjänsten. Föräldrarna tillgodoser flickans behov, eller behoven av stöd tillgodoses genom andra organisationer/myndigheter än socialtjänsten.
- Flickan och familjen bedöms ha behov av stöd i form av öppna insatser inom socialtjänsten, och både flickan och familjen samtycker till dessa.
- Flickan och familjen bedöms ha behov av stöd i form av öppna insatser inom socialtjänsten, men vårdnadshavarna avböjer och det finns inte skäl för vård enligt LVU. Utredningen avslutas utan att behovet av stöd har kunnat tillgodoses. Det är viktigt att informera flickan, och även familjen, om rätten att själva ta kontakt och ansöka om stöd i framtiden. I vissa fall finns det möjlighet att bevilja stöd till en flicka utan att vårdnadshavarna samtycker till detta. Enligt Stockholms Stads riktlinjer kan en flicka tex. beviljas stödkontakt med en kontaktperson, även om föräldrarna inte samtycker till detta, om hon är över 15 år.
- Flickan har behov av vård utanför det egna hemmet, enligt LVU. Föräldrarna har då rätt att få löpande information om barnet, detta kopplat till graden av skydd. LVU kan också användas om föräldrarna samtycker till placeringen för flickan, men föräldrarnas samtycke inte bedöms kunna garantera flickan den nödvändiga vården.
- Om flickan är omhändertagen enligt LVU men väljer att gå hem, trots att socialtjänsten bedömer att hennes hälsa och utveckling riskerar att skadas, kan flickan ha LVU i hemmet. Socialtjänsten har då insatser som möjliggör fortsatt insyn i familjen, samt möjliggör en förändringsprocess i familjen. Familjearbetet är då inte frivilligt för familjen, och tydliga villkor/mål för vårdens upphörande måste formuleras av socialtjänsten.

Polisanmälan

Socialtjänsten kan bryta sekretessen och göra en polisanmälan om det framkommer att det har begåtts ett brott mot barn. Det är viktigt att alltid samråda med polisen innan polisanmälan görs. Grundinställningen är att det är polisen som skall utreda om ett brott har begåtts. Socialtjänsten ansvarar för den sociala utredningen. Dessa flickor har blivit aktuella hos

socialtjänsten för att deras behov, rättigheter enligt svensk lag och mänskliga rättigheter har blivit kränkta och då får inte socialtjänsten fortsätta denna särbehandling. Polisanmälan innebär också en tydlighet både i förhållande till flickan och till hennes föräldrar. En bedömning måste dock göras i varje enskilt fall. Ibland kan det finnas skäl att avvakta med polisanmälan. Beslut att inte polisanmäla ett allvarligt brott tas, enligt delegationsordningen, av avdelningschef. Beslut att avvakta med eller helt avstå från att göra en polisanmälan tas av avdelningschef.

Omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU

Om det vid bedömning framkommer att flickan är i omedelbart behov av skydd skall socialtjänsten se till att detta omgående ordnas. Om flickan är under 18 år måste det vara sannolikt att hon behöver beredas vård med stöd av 1 och 2 §§ LVU; fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet som innebär en påtaglig risk för att flickans hälsa eller utveckling skadas. Att flickan mot sin vilja skall skickas utomlands för att ingå äktenskap eller könsstympas kan vara ett sådant skäl. *(För vidare information, se under rubrik Bedömning)*

Även om flickan själv vill stanna i familjen kan socialtjänsten göra bedömningen att hon skall placeras i skyddat boende. Det är socialtjänsten, och inte flickan själv, som gör skyddsbedömningen och som ansvarar för flickans skydd.

Vid en akutsituation fattar ordföranden i socialnämnden beslut om ett omedelbart omhändertagande enl 6 § LVU och placering enligt 11 § LVU.

Socialtjänsten tar också ställning till om det behövs beslut enligt 14 § LVU om:

- Hemlighållande av placering och vistelseort
- Umgängesbegränsning som innefattar att inte träffa föräldrarna
- Att inte tillåta telefonsamtal med familj/släktingar
- Att inte tillåta brevväxling.

Detta kan vara viktigt för att flickan skall kunna vara trygg och skyddad, men också få lugn och ro, samtidigt som ett sådant beslut påverkar familjens förhållningssätt gentemot flickan och socialtjänsten som kan ge negativa konsekvenser på sikt.

Flickan har rätt till offentligt biträde, som eventuellt också kan vara målsägandebiträde i en eventuell brottsmålsrättegång.

Socialtjänsten skall också ta ställning till om flickan behöver läkarundersökas för dokumentering av eventuella skador.

Placering

Av socialtjänstlagen framgår att socialtjänsten i första hand skall överväga om barnet kan tas emot av någon släkting eller annan närstående. Vad som är bäst för barnet skall dock alltid beaktas. Det är mycket sällan aktuellt med placering hos en släkting i initialskedet i dessa ärenden. Flickorna uppger sällan att de känner sig trygga hos sina släktingar och även om släktingen står för andra värderingar är det riskabelt utifrån att flickan eller släktingen kan löpa stor risk att utsättas för påtryckningar och press.

Beslut om var flickan ska placeras utgår från den enskilda flickans behov. Viktiga faktorer att beakta är den aktuella hotsituationen, flickans ålder och mognas samt hennes behov av stöd

och professionell hjälp. I Stockholm finns skyddade boenden med specialkunskap om denna problematik. Jourfamiljehem kan också vara aktuellt.

Föräldrabehandling

- Att arbeta behandlande med föräldrar under tvång⁷¹

Vid samtalskontakt med föräldrar är det viktigt att skilja på förutsättningarna för familjebehandling/familjeterapi på frivillig basis och familjebehandlande kontakter som är villkorade av socialtjänsten sker. När behandling sker på frivillig basis arbetar behandlaren med de mål som *föräldrarna* formulerar. Om familjebehandlingen sker på uppdrag av socialtjänsten, med inslag av tvång, är målen formulerade utifrån vad *socialtjänsten* behöver se för att avsluta kontakten.

I ärenden rörande omsorgsbrist sker behandlingen i många fall på initiativ av socialtjänsten. När socialtjänsten då skall formulera behandlingsmål för föräldrar behöver målen vara pragmatiska och fokusera på att behandlingen skall leda till *tillräcklig* säkerhet för flickan, för att avsluta ärendet. Målen skall vara formulerade i nära samarbete mellan socialtjänsten och den behandlare som kommer att utföra behandlingen, eftersom det tydligt behöver framgå vad som är krävs för att familjen skall kunna avsluta sin kontakt med socialtjänsten; dvs *Villkor för vårdens upphörande*.

Behandling på uppdrag av socialtjänsten är således uppbyggd utifrån principen att den primärt riktar sig till behandlaren, till skillnad från behandling på frivilligbasis som primärt riktar sig till klienten. Den professionella behandlaren behöver ha terapeutens egenskaper av lyssnande och analyserande av information, samtidigt som behandlaren behöver vara bekväm med att utöva en viss form av social kontroll. Det är viktigt att tala öppet med familjen om förutsättningarna för denna typ av behandling. Det måste vara begripligt för familjen vilka förändringar som behöver ske, och hur socialtjänsten kan vara övertygad om att dessa förändringar har skett.

SAMARBETE MED VÅRDGIVARE

Familjeresursen/Annan familjebehandling

Familjebehandlare arbetar med familjer där våld förekommer skall ha kunskap kring våld, våldets mekanismer och kunskap om att arbeta med våldsutövare och våldsoffer i allmänhet men i synnerhet gällande hedersrelaterat våld.

1. Skriftlig remiss

Socialsekreteraren som håller i utredningen skriver en remiss som innehåller:

- Socialtjänstens mål med familjebehandlingen. Vad måste familjen ha uppnått för att föräldrarna och flickan inte längre skall vara tvungna att ha kontakt med socialtjänsten?
- Mätbara detaljerade delmål, som socialsekreteraren under uppföljningen kan följa upp för att försäkra sig om att en positiv förändring har påbörjats och att säkerheten för flickan har ökat.

⁷¹ Turnell och Edwards (1999)

2. Remitteringsmöte

Under remitteringsmötet, som är ett möte mellan utredande socialsekreterare och familjebehandlare, får behandlaren muntligen detaljerad information om socialtjänstens målformuleringar och de risk- och säkerhetsfaktorer som identifierats kring flickan. Tillsammans bestäms hur ofta insatsen skall utvärderas, och i vilka former.

3. Uppdragsmöte

Utredande socialsekreterare och familjebehandlare träffar föräldrarna/familjen tillsammans. I mötet intervjuar familjebehandlaren familjen kring vilka mål de har med insatsen och vilken inställning de har till att gå i familjebehandling. Familjebehandlaren intervjuar sedan utredande socialsekreterare om socialtjänstens långsiktiga mål med insatsen, som alltså är de samma som villkoren för vårdens upphörande. Familjebehandlaren intervjuar också den utredande socialsekreteraren om vilka mål socialtjänsten vill se på kort sikt och hur socialtjänsten kan märka när målen är uppfyllda. Utredande socialsekreterare måste vara förberedd för att kunna svara så detaljerat och tydligt som möjligt, för att syftet med insatsen skall vara så klar som möjligt för familjen och för behandlaren.

Familjen informeras om hur ofta och i vilken form uppföljningen kommer att ske. Uppföljning skall alltid ske enskilt med flickan, utöver uppföljningen med föräldrarna eller familjen.

Familjen informeras också om att familjebehandlaren har skyldighet att omedelbart återkoppla till utredande socialsekreterare om det finns oro för att flickans hälsa och utveckling riskerar att skadas.

Insatser för flickan

Samarbete med interna och externa vårdgivare avseende stöd till flickan, såsom: stödperson genom Centret eller Familjeresursen, kontaktperson, familjehem genom Linnamottagningen, skyddat boende, jourhem, familjeresursen, BUP etc.

Stödpersoner som arbetar med flickor som utsatts för hot och våld skall ha kunskap kring våld, våldets mekanismer och kunskap om att arbeta med våldsutövare och våldsoffer i allmänhet men i synnerhet gällande hedersrelaterat våld.

1. Skriftlig remiss

Socialsekreteraren som håller i utredningen skriver en remiss som innehåller:

- Socialtjänstens oro, identifierade riskfaktorer, identifierade skyddsfaktorer och mål för att föräldrarna och flickan inte längre skall vara tvungna att kontakta socialtjänsten. Vad måste familjen ha uppnått för att socialtjänstens oro för flickan skall minska?
- Mätbara delmål, som socialsekreteraren under uppföljningen kan följa upp för att försäkra sig om att en positiv förändring har påbörjats för flickan och att säkerheten för flickan har ökat.
- Flickans egna mål med insatsen.

2. Remitteringsmöte

Under remitteringsmötet, som är ett möte mellan utredande socialsekreterare och insatsgivaren, får insatsgivaren muntligen detaljerad information om socialtjänstens oro, risk- och skyddsfaktorer runt flickan och flickans respektive socialtjänstens målformuleringar. Tillsammans bestäms hur ofta utvärderingen skall genomföras, och i vilka former.

3. Uppdragsmöte

Utredande socialsekreterare och insatsgivaren träffar flickan tillsammans. I mötet intervjuar insatsgivaren flickan kring vilka mål hon har med insatsen och vilken inställning hon har till att ha en insats. Insatsgivaren intervjuar sedan utredande socialsekreterare om socialtjänstens långsiktiga mål med insatsen, som alltså är de samma som villkoren för vårdens upphörande. Insatsgivaren intervjuar också den utredande socialsekreteraren om vilka mål socialtjänsten vill se på kort sikt och hur socialtjänsten kan märka när målen är uppfyllda. Utredande socialsekreterare måste vara förberedd för att kunna svara så detaljerat och tydligt som möjligt, för att allt skall vara så klart som möjligt för insatsgivaren och för flickan.

Föräldrarna och flickan informeras om hur ofta och i vilken form uppföljningen kommer att ske. Uppföljning skall alltid ske enskilt med flickan, utöver uppföljningen med föräldrarna eller familjen.

Flickan informeras också om att insatsgivaren har skyldighet att omedelbart återkoppla till utredande socialsekreterare om det finns oro för att flickans hälsa och utveckling riskerar att skadas.

Samarbete med andra professionella

Skolsamarbete

Det är viktigt att socialtjänsten har möjlighet att etablera kontakt med en kontaktperson på skolan, som har kännedom om flickans situation. Skolan träffar flickan varje dag och kan ofta tidigt kan uppmärksamma flickans situation. Arbeta för att få föräldrarnas samtycke till skolkontakt då detta gagnar flickan. Återkoppla till skolan om flickan placeras eller om det blir förändringar i vården. Uppmana skolpersonal att återanmäla om oron för flickan kvarstår eller om det framkommer ny oro. Betona för skolan att även om flickan har kontakt med socialtjänsten betyder inte det att socialtjänsten har ständig vetskap om vad som sker kring flickan. Skolan ser flickan i vardagen och det är viktigt att skolan försäkrar sig om att viktig information, som rör oro för flickans situation, når socialtjänsten.

Överföring till familjevården vid familjehemsplacering

Tydliggör för familjen och flickan att det sker ett byte av ansvarig socialsekreterare genom att ha gemensamma möten med föräldrar och flicka. Under dessa möten skall detaljerad information om oron samt villkor för vårdens upphörande gås igenom. Ansvarig socialsekreterare från utredningsenheten kan finnas kvar som medhandläggare i ärendet under en övergångsperiod. Om familjevården behöver hjälp i sin bedömning kan utredande socialsekreterare konsulteras.

VIKTIGA KONSULTATIONSFUNKTIONER

Konsultation angående riskbedömning och flickans uppbrottssprocess:
Ina Müller Centret/socialtjänsten 08 508 44 558.

Konsultation och rådgivning angående rättsprocessen:
Advokat Susanna Cleve, Elisabeth Fritz advokatbyrå 08-21 15 60

Konsultation angående skydd för flickan:
Västerortspolisen / Personskydd 08 401 00 000

Konsultation angående polisanmälan:
Västerortspolisen 08 401 00 000

Konsultation angående juridiska ställningstaganden och lagrum:
Juridiska avdelningen socialtjänstförvaltningen 08 508 29 000

Konsultation angående socialtjänstens arbete:
Maria Palmé Helsingborgs socialförvaltning, Ungdom och Familj 042-10 43 98
Angelina Lazarova, socialförvaltning, Ungdom och Familj 042-10 43 00
Maria Hagberg fil mag i socialt arbete 042 33 35 82

REFERENSER

Litteratur

Björktomta, Siv-Britt. (2006). *Personalens möten med utsatta flickor: Arbete med hedersrelaterat våld*. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholm, Ersta Sköndal högskola, Huddinge kommun.

Björktomta, Siv-Britt. (2005). *Unga kvinnor, frihet och heder – om socialt arbete och hedersrelaterat våld*. Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie nr 37. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.

Bremer, Sevil. Brendler-Lindqvist, Monica. Wrangsjö, Björn. (2006) *Ungdomar och hedersrelaterat våld – Om transkulturellt behandlingsarbete*. Fälth & Hässler, 1 upplagan 2006 för Rädda Barnen.

Dahlberg, Cristina. Forrsell, Anne. (2006) *BBIC i Praktiken- att knäcka koden*. Studentlitteratur.

Darvishpour, Mehrdad (2007). En intersektionell analys av genus- och generationskonflikter inom invandrarfamiljer i Sverige. Ur Darvishpour, Mehrdad. och Westin, Charles. *Migration och etnicitet: perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: studentlitteratur (under utgivning).

Jemteborn, Annika (2005) *Å stå på sig, på egna ben* Stockholm: Stockholms universitet Rapport 116 – 2005 ISBN: 91-7155-174-3k

Schlytter, Astrid (2004) *Rätten att själv få välja*. Studentlitteratur

Sjögren, Annick. (1993). *Här går gränsen – Om integration och kulturella mönster i Sverige och Medelhavsområdet*. Stockholm: ARENA.

Turnell, Andrew. Edwards, Steve. (1999) *Signs of Safety- A Solution and Safety Oriented Approach to Child Protection*. New York: W. W. Norton & Company, Inc.

Wikan, Unni. (2004). *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront Förlag.

Övriga referenser

Länsstyrelsen i Kronobergs län 2004-05-17 PM Rätten till ett eget liv.

Nationell rapport från Länsstyrelserna om skyddat boende för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld, 2004

Socialstyrelsen (2006) *Grundbok - Barns behov i centrum (BBIC)* www.socialstyrelsen.se

Socialtjänstens i Lärjedalen arbete med unga flickor och kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld - En handbok 2005 Göteborgs stad

Yrkesgemensam Handbok - För personal som möter personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Handboken är en del av Malmö stads Kvinnofridsprogram, 2007.

Utbildningsdag och material från Henrik Belfrage och riskbedömningsverktyget Patriark-
Bedömning av risk för patriarkalt våld med hedern som motiv. (Finns hos författarna)

Weld, Nicki & Greening, Maggie 2005 <http://www.signsofsafety.net/files/3Houses.pdf>
New Zealand

LAGAR OCH REGELVERK

FÖRÄLDRABALKEN

6 kap Om vårdnad, boende och umgänge

6 kap 1 § FB

Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran.

Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

6 kap 2 § FB

Vårdnadshavaren har ansvar för att barnets grundläggande behov tillgodoses.

6 kap 11 § FB

Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter.

Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

I de fall vårdnadshavare allvarligt brister i omsorgen om barn har samhället en skyldighet att ingripa/utreda enligt bestämmelser i socialtjänstlagen och LVU

ÄKTENSKAPSBALKEN

1 kap Äktenskap. Äktenskap är en frivillig samlevnad mellan självständiga personer.

2 kap Äktenskapshinder

1 §

Den som är under 18 år får inte ingå äktenskap utan tillstånd av myndighet som anges i 15 kap 1 §. Tillstånd får medges endast om det finns särskilda skäl.

3 kap Prövning av äktenskapshinder

4 kap Vigsel

5 kap Äktenskapsskillnad

15 kap ärende om äktenskaps ingående

SOCIALTJÄNSTLAGEN

1 kap 1 § SoL

Samhällets socialtjänst skall på demokratin och solidaritetens grund främja människors

- ekonomiska och sociala trygghet
- jämlikhet i levnadsvillkor
- aktiva deltagande i samhällslivet

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskilda och grupper egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet.

1 kap 2 § SoL

När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsyn till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.

- motsvarar FN:s Barnkonvention artikel 3

1 kap 3 § vård utan samtycke regleras i LVU och LVM.

2 kap Kommunens ansvar

2 kap 2 § Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och hjälp som de behöver.

3 kap Socialnämndens uppgifter

3 kap 1 §

Till socialnämndens uppgifter hör bland annat att

Göra sig väl förtrogen med levnadsförhållanden i kommunen

Genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden.

Svara för omsorg, service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

3 kap 5 § SoL

Socialnämndens insatser skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

När en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

4 kap Rätten till bistånd

4 kap 1 § SoL

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjlighet att leva ett självständigt liv.

5 kapitlet Särskilda bestämmelser om olika grupper

Barn och unga

5 kap 1 § SoL

Socialnämnden skall bland annat

- verka för att barn och ungdom växer upp under goda och trygga förhållanden
- i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom
- med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken på en ogynnsam utveckling
- i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet

5 kap 1a §

Socialnämnden skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller begränsningar som följer av 15 kap. i denna lag och sekretesslagen. Nämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd.

Brottsoffer

5 kap 11 § SoL

Socialnämnden skall verka för att den som utsatts för brott och dennes anhörig får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

6 kap

Vård i familjehem och i hem för vård eller boende

11 kap Handläggning av ärenden

11 kap 1 §

Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

11 kap 2 §

Vid en utredning om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet.

Utredningen skall bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Finns det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningstiden för viss tid.

Den som berörs av en sådan utredning skall underrättas om att en utredning inleds.

Partsinsyn och kommunikation enligt bl a SoL 11 kap 8 §

11 kapitlet 8 § SoL

I ärende hos socialnämnden som avser myndighetsutövning mot någon enskild skall nämnden tillämpa följande bestämmelser i Förvaltningslagen, 14 §, 16 §, 17 §, 20 §, 21 § och 26 §

14 kap Anmälan om missförhållanden

14 kap 1 § SoL

- var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden
- myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom är skyldiga att anmäla till socialnämnden

15 kap Tystnadsplikt

15 kap 1 § SoL

Den som är eller har varit verksam inom yrkesmässigbedriven enskild verksamhet som avser insatser enligt denna lag får inte obehörigen röja vad han eller hon därvid har fått veta om enskilds personliga förhållanden.

16 kap Övriga bestämmelser

Överflyttning av ärende

16 kap 1 § Ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd i fråga om en enskild person kan flyttas över till annan socialnämnd.

LAGEN MED SÄRSKILDA BESTÄMMELSER OM VÅRD AV UNGA - LVU

1 § Inledande bestämmelser

Beredande av vård

2 § Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk att den unges hälsa och utveckling skadas.

3§ Vård skall beslutas om den unge utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet, eller något annat nedbrytande beteende.

6 § Omedelbart omhändertagande

11 § Placering

13 § Omprövning och övervägande

14 § Skyddad vistelseadress, begränsning i umgänge

SEKRETESSLAGEN

1 kap Inledande bestämmelser

7 kap Sekretess med hänsyn främst till skyddet för den enskildes personliga förhållanden

7 kap 4 §

Socialtjänstens sekretess

14 kap Bestämmelser om vissa begränsningar i sekretessen och förbehåll

14 kap 2 §

14 kap 4 §

Sekretess till skydd för enskild gäller inte i förhållande till enskild själv och kan i övrigt helt eller delvis efterges av honom. Vad nu har sagts gäller dock inte om annat följer bestämmelse i denna lag.

Sekretess för uppgift till skydd för minderårig gäller även i förhållande till vårdnadshavare och får inte efterges av denne, om det inte kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren.

FÖRVALTNINGSLAGEN

Anteckning av uppgift

15 §

Parters rätt att få ta del av uppgifter

16 §

17 §

Motivering av beslut

20§

Underrättelse av beslut

21 §

BROTTSBALKEN

1 kap Om brott och brottspåföljder

2 kap Om tillämpning av svensk Lag

3 kap Om brott mot liv och hälsa

1 § Mord

2 § Dråp

5 § Misshandel

6 § Grov misshandel

4 kap Om brott mot frihet och frid

2 § Olaga frihetsberövande

4 § Olaga tvång

4 a § Grov fridskränkning/Kvinnofridskränkning

5 § Olaga hot

7 § Ofredande

6 kap Sexualbrott

7 kap Brott mot familj

LAG MED FÖRBUD MOT KÖNSSTYMPNING AV KVINNOR

FN: S KONVENTIONER OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Alla människor är lika mycket värda.

Mänskliga rättigheter gäller för alla människor

Människor ska själva kunna bestämma över sina liv

FN:S KONVENTION OM BARNS RÄTTIGHETER

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3

Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.

Artikel 12-15

Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det.

Artikel 19

Barnet har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra.